

www.rusynacademy.sk

ЦІНА 18 КОРУН

RUSÍN 6/2005

РУСИН

КУЛЬТУРНО-ХРИСТІАНЬСЬКИЙ ЧАСОПИС

Посліднє збогом Василёви Туркови

11. новембер 2005 року ся став днём послідній розлучкы з великым Русиним, драматургом Театру А. Духновіча Василём Турком-Гетешом (нар. 8. 1. 1940 в Габурі), котрый умер по 10-днёвій госпіталізації в пряшівскім шпиталю 7. новембра 2005. Погріб В. Турка був нелем розлучков з отцём, мужем, дідом, сородинцями, родиню, приятелями, але і маніфестаціёв русинства, декларованём приналежности к русинській народности многих, котры пришли до Дому смутку у Пряшові розлучіти ся з чоловіком, котрый ся запише до історії русинського руху по 1989 році, ёго возроджіння і розвитку на Словеньску, але і в міжнароднім контексті.

До обрядовой салы Дому смутку ся пришли розлучіти з Василём Турком многы заграничны особы, котры небогого знали з ёго ангажованости у Світовій радї Русинів, в котрій був од 1990 року ёй першым председом а в тій функції був до року 2001. Ёго тіло было выставлене на катафалку дві години перед погробом, жебы му притомны могли дати честь. Петну атмосфету зміцнёвав літургичный зборовый спів і фотографія помершого над отвореном трунов. Поступно ку ній приходили єднотливі, але і репрезентанты русинських організацій зо Словеньска, але і спога границь – з Мадярска, Польска, Румунска..., жебы ся поклонили памяті великого чоловіка-Русина і высловити жаль над смертёв ёго жені Елені і сынам Вікторови і Романови. Представителі русинських організацій з бывшой Югославії – части де жыють Русины, Войводины, заслали кондоленчны телеґрамы.

Честь памяті Василя Турка дали ёго колеґове і приятелі з ТАД, котры тримали при труні честну страж. Міджі смуточныма гостями были і представителі Театру Йонаша Заборського в Пряшові, многы знамы режисеры, сценаристы і драматурґове, з котрыма В. Турок сполупрацовав.

Панахіда за помершым ся зачала в Домі смутку о 14. годині. Службу Божу одслужыв о. **Ярослав Поповець**, русинський священник з Чірча, обряд допроваджали співом канторкы з того села. (Василя Турка мав поховати о. **Франтішек Крайняк** з Міджілаборець, але хвороба му не дозволила прийти до Пряшова.) Церковны обряды были достойнов розлучков з небогом Василём Турком, Єванґелія і Апостолы были прочітаны в русиньскім языку так, як бы то наісто сам В. Турок хотів. Як повів о. Поповець, В. Турок у своїм животі глядав правду, заставав ся правды і правду просаджовав.

За Світову раду Русинів ся з В. Турком розлучив ёй таємник, шефредактор Народных новинок і Русина, близкий приятель і довгорічний сполупрацownik небогого – **Александр Зозуляк**. Як повів, В. Турок був першый, котрый порозумів по 1989 році, же конечно ся можеме пригосити ку русинській народности, ку русинському языку. В. Турок буде хыбовати русиньскій, але і словеньскій культурі, русинському руху і театру. А. Зозуляк прочітав і смуточный телеґрам од председы СРР **академіка, Проф. Павла Р. Маґочія** з Торонта. За колектів ТАД ся з В. Турком розлучив ёго директор **Маріан Марко**. Як сам повів – одходить „дух“ нашого театру, котрый нам буде барз хыбовати.

За Русиньску оброду на Словеньску выступила ёй председкыня **Анна Кузмьякова**, котра припомянула, же В. Турок був основателём РО і вів ёй дакілько волебных періодів. Многим з русинського руху по 1989 році поміг, кідь їм было найтяжше і было треба вирішыти, як дале. За молодежну організацію Русинів на Словеньску ся з В. Турком розлучив **Петро Крайняк, мол.**, котрый высловив подякованя молодым Русинів небогому. Спомянув ёго некомпромісне выступованя при просаджованю інтересів Русинів, спомянув і свою послідню навщіву Василя Турка у шпиталю, курто перед ёго смертёв.

Наконець смутного акту прозвучала гімнічна співанка Русинів „**Я Русин был, єсьм і буду...**“ в інтерпретації ПУЛЬСу і облюбена народна співанка В. Турка „**Камяна, Камяна...**“

Тіло В. Турка было поховане в централній части пряшівского цінтеря, де го одпровадила довга смуточна процесія. Над гробом, по заспіваню **Вічної памяті...**, задекламовав вірш на розлучку В. Туркови ёго приятель, русинський діятель в Польску, поет **Петро Трохановський-Мурянка**.

• Службу Божу за усобшым В. Турком одправляв о. Я. Поповець. Фото: А.З.

Польску, поет **Петро Трохановський-Мурянка**.

Множество квіток, котры закрыли свіжый гріб Василя Турка, буде довго припомянати смутный день розлучкы з тов визначнов особностей русинського руху по новембровій революції 1989.

19. новембра была одслужена за усопшого раба В. Турка Служба Божя з панахидов в Монастырю Чіну св. Василя Великого у Пряшові.

• Над гробом нашого Василя прочітав свою поезію П. Трохановський-Мурянка. Фото: А.З.

Василёви в послідній день

„Будьте людьми.
Будьте людьми...
Руснацькыма.“

(Василь Турок-Гетеш)

Не повім днеська, Василю,
в тот чудный Твій день міджі
нами
же не заплаче николи уж
же уж ся так не засміє
театер нашого жытя

Панта реі
як тота водичка в Торысі
вшытко ся минять
і мы ся минеме колиси

Так кідь спередиє єсь нас, Василю
кідь єсь ся так спонагляє
до ТВОГО Бога
з далекой дороги
візрий ся на нас хоць-коли

Прореч зась до нас своє Слово
же того ся нам варовати
што чинить нас звірями
же людьми быти мусиме
кой быти бы нам Русинами

І хоць мы з роду сего
што Мойсея і пророків не слухають
кідь тяжко нам буде течі жытём
за князём Лаборцём
княгыньов Ондавов

Може вшытко єдно
на голос Твій стамале
до рапорту станеме
Генерале!

Петро МУРЯНКА

(Крениця, 10 листопада 2005)

Мгр. Александер ЗОЗУЛЯК, таємник Світової ради Русинів

Василью, Ты був єден з перших,..

... котры по році 1989 похопили, же конечно ся слободно можеме приголосити ку своїй – русинській народности, ку своему русинському языку. Але Ты то похопив нелем своїм розумом, но і сердцем, бо Ты був Русин із Габуре, котрый ту узрів світло світа в найтяжших войнових часах – 8. януара 1940.

Хоць єсь походив з бідной рольницькой родини, Ты ся хотів учіти, любив читати, зато єсь за науков пішов по середній і на високу школу – на філософічну факулту аж до Братіславы, де-сь ся міг набажыти нелем науки, але і культури вообщє.

Потім єсь ся вернув на выход, зачав єсь учителівати в середній школі в Пряшові, а праві ту єсь ся першыраз стрітили, кідь єсь заступовав хворого учителя на годинах словенського языка і літературы. Мы вшыткы тогды зістали несподіваны Твоїма мімоучебниковыма знаннями, главно о словенській літературі і ей творцях, были єсь несподіваны Твоїм неформальным приступом ку студентам і интересным викладом учебного матеріалу.

Потім наші дороги ся розышли: я пішов на високу школу, потім до української редакції, а Ты далє єсь учителівав нелем у середній школі, але і на Православній богословській факулті. Лемже, як знам, уж тогды Тя тігало до театру, што наконець ся Ті виповнило, і міг єсь наступити на місто драматурга. Но а з Твоїм приходом до пражського театру ту задув і свіжий вітор. Ты зачав сполупрацювати і з іншыма, як домашніма режисерами, зачав єсь до драматургічного плану выбирати новы, нетрадицны, модерны gry а тыж зачав єсь перекладати їх до русинського языка, дакотры творы драматизувати. Ты приніс до театру нелем модерну, але єсь доказав, же в русинськым языку ся дасть грати і світова класіка, а тым єсь несподівав нелем театралну публіку в Пряшові, по русинських селах, але і роспещеного театралного позерателя в Братіславі і інде у світі. Припоміг єсь значнов міров тому, же русинський Театер Александра Духновіча ся став узнаным, єдным із найліпших на Словенську і досправды високо професіональным театром, бо тыж мав єсь ніс і щастя на добрых сполупрацювників – авторів і режисерів гер, авторів музики, сцены ці костюмів а в непосліднім ряді на малий герецький колектив, як ся каже, мала грудка – самый сыр. А ту, в театрі єсь ся по довгих роках зась стрітили – Ты як драматург, пізніше режисер, а я як редактор українських новинок.

Але як Ты іщі перед баршановов революцієв похопив, же кідь театр хоче служыти своему народу, русинському, мусить грати по русинськы. Так і мы тісно по революції похопили, же новинкы, часопис, книжки про Русинів треба выдавати по русинськы. А Ты нам то уможнив ведно з тогдышнім директором театру Я. Сисаком, кідь сьє нам в театрі виділили єдну північну містность, потрібный канцелярський бутор і пару машинок на писаня – і ту vznikла нова русинська редакція, котрой Ты був отцєм-створителем при наших дебатах у театралнім буфеті.

Але Ты був нелем на зачатках русиньской періодичной і неперіодичной пресы, але скоро при вшыткым в области русиньской культуры ці масмедій. Памятам як у 1990 р. тя у Лабірцю зволили за председу першой русиньской культурно-народностной організації – Русиньской оброды а на ей челі єсь стояв найдовше а в найтяжших часах, кідь єсь мали копу нежычливців у тім, што єсь зачали творити. Памятам і на першый Світовий конгрес Русинів, тыж у Меджілабірцях, кідь тя зволили за першого председу і тігав єсь тоту нележку кару повных десять років. Тігав єсь і цілу кару русинства, мож образно повісти – театр, редакцію, Оброду, Конгрес, і пустив єсь ся здобывати далше скоро неможне: жебы Русины кодифіковали свій материнський язык на літературный, жебы ся не ганьбили признати ку своему роду і речі при списованю такой

у 1991 році, жебы Русины мали своє русинське выселаня в розгласі і телевізії, жебы мали свій музей, в яким є на 99 процент експонатів русиньских, лем не несе чісто русинську назву. Аж на того послідне за помочи твоїх сполупрацювників, а я мав тоту честь і можность быти твоїм сполупрацювником-таємником як у Русиньській оброді, так у Світовім конгресі Русинів, ся Тобі і нам подарило за рокы тяжкого снажіння досягнути вшытко, што єсь сі перед себе поставили як головны цілі. Кібы єсь і того досягли, міг бысь днес іщі спокійніше спати у вічнім сні. Але може Тя гріти при сердцю то, же єсь русинський язык нелем кодифіковали, завели до масмедій, але главно до школ – основных, середніх і на високу школу. Шкода, же не будеш при тім, кідь на зачатку нового року будуть принимати першых студентів, котры будуть ся мочи приголосити на бакаларьскы штудії русинського языка в комбінації з іншыма предметами. Наісто бы єсь мав з того радость, бо і то зачало з ничого, респ. з Твоєї ініціативы, кідь єсь при Русиньській оброді в 1993 р. заложили Інштут русинського языка і культуры, котрый пізніше як одділїня перешов на Пряшівську універзіту.

Сиджу над компютером і снажу ся написати пару щірых слов о Тобі, пару правдивых фактів о Твоїм снажіню, роботі. Не є то легке, бо о Тобі мож бы было написати цілу книжку, а як Ты колись повів „лем ты то можеш зробити, кідь я то не зроблю“. Гей, Твій жывот і робота выйдуть на єдну книжку, може, даколи і світло світа узріє, бо є на што споминати – кільки єсь приправили вшеляких громад, дискузій, навців найвышшых представителів Словенська і бывшого Чесько-Словенська, кількораз єсь перешли на авті тот наш русинський регіон, кількораз требало дашто повісти, выступити, выбавити... А ты то знав. Быв єсь добрым оратором, некомпромісным чоловіком у тім, што хочеш про Русинів досягнути, знав єсь і твердов руков по столі вдарити, жебы мовчали тоты, котры не мають што до діла повісти, але шось „балакають“.

Ты не був легка натура, многораз єсь полемізовали і повадили ся. Ты був твердый противник, то можу потвердити, як і многи іншы. Але Твоя тверда натура у твердых зачатках русинства была на місті, бо слабшы по Тобі такой ся vzdали функцій, лем кідь настали першы проблемы. Ты ніт, „ся бив“ за Русинів, за русиньскы діла як лев, а то і на Раді влады СР про народности, котрой єсь свого часу членом. Быв єсь і в інших органах а всягды єсь выступав прінципально, прорусиньскы. Зато як першого Тя оцінили нашим найвышшым русиньскым оцінінем – „русиньскым Оскаром у формі бронзового карпатського медвіда“ – Премієв за вызнамне діло про русинський народ, котре уділює Карпаторусинський научный центр в америцькій Окалі а фінанцує го русинський філантроп з Канады Штефан Чєпа.

Василью, Ты в культурі і русинстві вообщє вырыв глибоку борозду, але уж помyselный плуг выпав нечєкано з Твоїх рук, кідь єсь ся дізнали нерадостну новину, же єсь перешов до вічности 7. новембра 2005 року. Будеш хывовати русиньській і словенській культурі, будеш хывовати русиньському руху, русинському театру, де все єсь удавав лінію допереду, не дожив єсь ся ани свой послідній премєры як драматург і перекладатель класичной gry Чєхова – Дядя Ваня, самособов, же по русинськы, яка ся рихтовала на 2. децембра 2005. Осиротів Театер А. Духновіча, осиротів русинський світ, котрый стратив свого вірного сына. Але, може, же і десь там горі будеш далє боєвати за русинство, далє роздумувати і реалізовувати новы русиньскы gry, як в послідні Твої плодны рокы. Хто знать, як там горі?!

Але єдно знаме наісто: на Тебе не забуде, бо Ты єсь в нас вшыткых – в Твоїх сполупрацювниках, але і у Твоїх двох здатных сынах. Вічна Тобі память, Василью!

Пару слов на послідню путь Василёви Туркови-Гетешови

Василь був унікатнов особностёв міджі Русинами. Быв ясновидцём. І хоць глибоко любив русиньску культуру, не дав ся засліпити тов ласков і не дав ся одгородити од культури світової і од світа в цілім. Послідні десяти роки свого жытця Василь звязав з театром, який перетворив на інструмент популяризації русиньского языка. До великой міры досяг тот ціль кідь ставляв властны верзії визначных творів світового репертоару, тематика яких вхопила за серце кожного чоловіка незалежно од народности і языка.

Ясновидцём був Василь тыж у своїй общественній роботі на благо Руси-

нів. Як основатель а почас довгих років як голова Світової ради Русинів, він розумів русиньський рух у найширшій змислі того слова як яв, который нелем географічно охоплює територію од Америки по Україну, але і як штось, што мать минулось, сучасность, а значить – і будучность. Про Василя русиньський народ ся не кінчить ані на границях Словеньска, ані самособов в інституціях у Пряшіві ці в квартелях окремых осіб в Братіславі. З той причіны Василь ся не давав втігати до болюта жабо-мышачіх воєн, в яких особы амбіції ся вывышовали над інтерес од цілорусиньске діло.

Днесь, як николи перед тым русиньска громада на Словеньску потребує тот ёго інтуїтивний і універсальный приступ. Тілесно Василя уж ніт міджі нами, але ёго дух і пересвідчення навсе мусять зістати з нами. Ці будуть способны Русины на цілім світі, а окреме Русины на Словеньску, жыти подля Василёвых принципів? Кідь Вы досправды тримлете в почливости Василя Турка-Гетеша, то в моменті, **кідь му дасте послідню честь, зохабите боком вышиткы свої сімпатії ці антипатії і подля Василёвого прикладу і одказу будете робити на благо русиньского народа в цілім світі.**

Петро КРАЙНЯК, мол.

Одышов великий і добрый чоловік

Слава Ісусу Хрісту! Дорога смутяща родино, дорога смутяща громадо!

Кідь єм в минулых днях навщівив русиньскы організації в Пряшіві, всягды єм ся стрітив з великим смутком. Зашов єм до Русиньской оброди, стрітив єм ся з плачем, пішов єм до редакції Народных новинок, чув єм въздыхы, ішов єм до Театру А. Духновича, жаль ся ту дав краяти. В рештавації Аґат єм стрітив групу герців театру облеченых в чорнім, на столі горіли свічки, з очей притомных стікали слезы. Председу шпортового клубу Карпатія – Пряшів єм нашов самого, задуманого. На улиці єм стрітив приятелів, котры ся звідвали: „С то правда?“ У віторок вечер русиньський тім Словеньского розгласу голосив інформацію, котрій многы не хотіли вірири. На інтернеті ся обявила інформація од одході „генерала“, на основі котрой люде з цілого регіону телефонували до Пряшова, жебы собі овірили тоту інформацію, новинкы „Прешовскі вечернік“ на титулній сторінці принесли інформацію од одході драматурґа „пар екселанс“, а титулна сторінка „Прешовского корзара“ ознамовала: „Одышла душа прашівского театру!“

Кібы єм мав при собі чужого чоловіка, наісто бы повів, же одышов великий і добрый чоловік, добрый приятель, чоловік, котрого ТАСР назвала „пар екселанс“. Тым чоловіком був наш дорогий Василь Турок, котрого сердце утихло в понеділок вечер од девятій години в прашівскім шпиталю. Ёго одход ся ня дотулив о то веце, же єм міг быти коло ёго постелі ведно з карикатурістом Федором Віцом і членом виконного вибору РО ЮДР. Петром Крайняком, ст., пять годин перед ёго посліднім выдыхнутём.

Кідь сьме го тогды навщівили, привітав нас голосным : „О... вітайте!“ Кождому подав руку і закрічав на сестрічку, жебы принесла стільці. Сам, сидячі на постелі і смотрячі через облак, з нами сердечно побісідовав. Повів дакілько філософічных думок і закінчив їх конштатованём, же є смутный час, бо „ани пташок не сяде на облак“. Опертый руками од столика, бо так ся му ліпше дыхало, їв грозно, котре му принесла ёго жена Елена, а даваючі до уст бобульки грозна, слухав нашы утішны слова і новы інформації, котры сьме му принесли. При тій навщіві не могла хыбовати з уст пана Турка цїтація руського класіка, ёго характерістична ґестікуляція і твердый погляд на дакотры вопросы. З Федором Віцом заспоминав на академічного маляря Михала Чабалу, Петро Крайняк му передав поздравы з фестивалу в Краснім Броді. За цілый час на нім было видно, як ся му тяжко дыхат... При одході зась подав кождому руку. Петро Крайняк, ст., росстававши ся, повів: „Василу, помоліме ся за Тя Отче наш“, нашто пан Турок з важнов тварёв зареаґовав: „Радше два!“. Послідній раз єм обернув погляд на постіль: Василь Турок читав новинкы, на очах мав окулярі і доідав своє грозно. То было послідній раз, што єм го відів живого...

З того місця хочу повісти, же Василь Турок выорав глибоку борозду, по котрій дотеперь іде русиньський рух на Словеньску. Як

бывший голова Русиньской оброди на Словеньску і Світової ради Русинів дав на зачатку 90-тых років ясно наяво, же мы Русины сьме окремым народом і хочеме быти незалежныма од тых, котры 40 років хотіли змінити нашу ідентіту. Під ёго веджінем був сформований 12-бодовый програм цілів русиньского народного жытця, который ся зачав успішно повнити. Ёго некомпромісний погляд, ясна і пряма бісїда в інтересі нашого народа стали ся про молоду генерацію Русинів прикладом, годным наслідованя.

В Енциклопедії русиньской історії і культури авторів проф. Павла Р. Маґочія і проф. Івана Попа є пан В. Турок у вступній статі характерізований як „учитель, драматик і культурный активіста русиньской народной орьетації Пряшівского регіону“. Чісте русинство, котре просажовав ведно з братом Михалом при възнику Русиньской оброды, мать велику ціну і історія наісто оцінить того заслужне діло.

Думам собі, же в найближшій часі буде треба приготувити публікацію, котра бы приближыла і оцінила принос Василя Турка про русиньський народ, про захованя ёго ідентіты. Тыж єм пересвідчений, же пан Турок собі заслужить, жебы в ёго родній Габурі, в Міджілабірцях або у Пряшіві была одкрыта на ёго почесть памятна табла.

З нашого церьковного боку треба спомянути, же пан Турок ся не сперав думці наштудовати з драматічным колективом ТАД гру о блаженім владыкови Павлови Петрови Ґойдічови, грекокатолицьким єпископови, мученикови. Як чоловік, который походив з грекокатолицькой родини, був бы наісто поставив интересну гру з новым поглядом на найвекшу особность духовного жытця Русинів-грекокатоликів. Раз у дебаті єм дав панови Туркови вопрос, ці вірить в Бога і што собі думать, як то вызерать на другім світі. Пан Турок тогды повів: „Єм хрещеный грекокатолик. Што і як вызерать на другім світі не знам, то нхто, ані попи не можуть твердити і знати. Но каждый розумный чоловік знает, же ніч не възникне само од себе, лем так. Над нами наісто дають е!“

Тоты ёго слова дають надій, же добротивый Господь Бог го прийме і через своє велике милосердя одмінить го за выштык добре, што в жывоті зробив. На смуточнім парті, котре ознамовало одход нашого дорогого, як вы, ёго приятелі гварите, Василя, стоить цїтат: „Я воскресіня і жытот. Хто вірить в мене, хоць бы і умер, оживе. А нхто, хто жыє і вірить в мене, не умре навкы.“ (Йн 11, 25 – 26)

Пан Турок не умер, він лем „перешов з часности до вічности“.

Дорогий пане Турок! В мені молодых грекокатоликів-Русинів зєєдиненых в Сполку русиньской молодежи Словеньска вам хочеме через молитвы за выштык подяковати і выслвити надій, же ся з Вами стрїтимо у вічности. Молые ся, жебы душа усопшого раба Василя на основі божого милосердя была приведжена до вічної радости. Блаженный ёму покій і вічная память!

Маріан МАРКО, директор
Театру А. Духновича в Пряшові

Твоя брана до вічності – овінчена успіхами

Дорогий Василю!

*Зожовкле листя опало, вистелило стежки у Камяній.
З яри оживють нові пучки, так і ти будеш все оживати
в наших мыслях.*

*В животі суть лем дві меджі, котры і Ты решпекто-
вав: прийти на тот світ і потім з нёго одыйти. Ты єсь
все повідав, же было бы чудне, кібы чоловік не вмер, але
не мусив єсь ся з тов правдов аж так понагляти! Могли
сьме іщі холем часть з Твоїх планів зреалізувати, сповни-
ти сі іщі холем пару снів.*

*Хочу Ті подякувати за колегів, але главно за себе, же
все єсь знав найти правилну стежку, дати мудру раду, єв
єсь ня за руку, кідь мі было найтяжше.*

*Є мало людей, котры бы ся так оддали своїй роботі. Є
мало людей, котры бы ся так оддали своему народу. Дав
єсь му сердце, розум, душу, цілого себе. Став єсь ся ёго
Бардом!*

Повіь бы-сь: нашто тільки слов...

*Твоя брана до вічності – овінчена успіхами нашима
і Твоїма. Талія і Мелпомена Тя посадили на трон у теа-
тралнім небі.*

*Твій дух, Твоя мудрость, ласкавость, доброта зіста-
нуть у наших сердцах. Не даме выгаснути огню, котрый
єсь розложив.*

**Василю – наш Барде! Най Ті буде наша родна земля
легка! Вічная Тобі память!**

Марсел МУФРОН, президент
Европской федерації Мезон де Пеї

Adieu Vasil!

Василь Турок-Гетеш нас охабив. Наш жаль за ним великий, бо він
быв нашим приятелём. Він здобув шыткы нашы сімпатії як боївник
за Русинів, котрым дав свої силы.

Спознали сьме ся 1993 році у Франції на конгресі в Антіб, де
была заложена Европска федерація Мезон де Пеї (Maisons de Pays),
а він ся став членом ей выконного wyboru. Быв там як представитель
Русинів, народу з выходу, розметаного по дакількох країнах Европы,
котрый все был утискований в области культуры, як представитель
народу з такими самими проблемами, якы маме і мы – Окцітанці.

Василь был живым сімболом солідариті міджі шыткыма людьми,
котры боюють за свій язык і свою культуру.

Наперек языковій барьері і наперек тому, же сьме жили так да-
леко од себе, міджі нами ся зродили глубоки сімпатії. Спомини суть
барз живы: тоты з наших навщів Братіславы, Пряшова ці Міджілабо-
рець, і тоты з міджінародных конгресів нашої організації, прияты в
тогдышнім центрі Русиньской оброды і Театрі Александра Духновича,
де Василь з погарчатём в руці охабив звучати своє „НА ЗДОРОВЯ,
Марсел!“, Любили сьме того чоловіка і барз сьме оцінювали ёго та-
лент драматурга в театрі.

В ёго особі поздравляме шыткых Русинів і сьме пересвідчены,
же факля запалена Василём Турком-Гетешом буде дале горіти не-
лем міджі Русинами на Словеньску. Поздравляме цілу ёго родину і
сочувствуєме з їх болём, окреме з ёго братом Михалом, ёго шовгры-
нєв Аннов, їх дітми, з котрыма нас споює тыж близке приятельство.

**Збогом, Василю, наш приятелю! Довгий живот русиньскому
народу!**

Дорогий Василю, наш русиньский возродителю, ...

...тяжко выповісти і найти такы мудры слова, котрыма Ты был богато обдарованный. Днесь ся з Тобов росстає ціла
русиньска родина. Барз шумні Ті дякуєме за міцный фундамент русинства, котрый єсь положыв перед 15 роками.
Обіцяме Ті, же в Тобов зачатім діліи возроджованя русинства будеме надале продовжувати і шырити Твої мудры ідеї
на благо Русинів цілого світа.

Анна КУЗМЯКОВА, председкыня Русиньской оброды на Словеньску

ПАНУ КОНДОЛЕНЦІЙ...

... котры пришли до нашої редакції, намного веще
їх дістала родина Василя Турка і Театер Александра
Духновича в Пряшові.

**Василь на ня вплинув барз особно і навсе. Ёго
душа буде зо мнов цілий час, котрый мі зістає
на тій планеті. А потім... весмір є неконечный...
хто знать? Не проливайме слызы, але славе
ёго памятку і талант, котрым так ословие
нашы души.**

**Штефан ЧЕПА, президент
Світової академії русиньской культуры**

...

Милый Саша, дорога родино і важений театр,
высловляю кондоленцію особну і в мені Культурного
общества Русинів у Румуньску Вам шыткым в часі
передчасного одходу до вічності нашого дорогого
приятеля Василя Турка-Гетеша. Барз ня мерзить,
же не можу быти особно на погробі, бо в тот день
організуєме культурну акцію з Русинами в Бая Марє..

**Георгій ФІРЦАК, підпреда
Світової рады Русинів**

(Позн. ред. – За Культурне общество Русинів у Румунь-
ску на погробі взяла участь делегація на челі з під-
председом організації Францісом Галлом.)

...

**Фамелії Туроковых, Світовому конгресу Русинів і
Театру Александра Духновича в Пряшові:**

Дорога родино, милы приятелі,
з великим болём сьме приялы смутну новину о наглій

смерти Вашого мужа, отця, брата, вытырвалого кул-
турного діятеля, театрала, колеги і приятеля шыткых
Русинів у світі, нашого дорогого Василя.

Ваш і наш Василь буде нам од днесь вічно хыбовати
при наших будучих стрічах і реалізації шыткых ідей і
цілів, котры будеме дале реалізувати, але на зачатку
котрых был якраз Василь. Ёго милу подобу і шыроке
сердце будеме вічно мати в нашій памяті.
Вічная ёму память?

**Руска матка, Дом культуры, Руський народный
театер „Петро Різніч Дядя“, Основна школа і гім-
назія „Петро „Кузмяк“, Шпортовый клуб „Русин“,
Міський уряд, Народный совет і много Василє-
вых приятелів з Руського Керестура.**

...

З великим смутком і жалём єм прияла справу про
кончину Василя. Барз бы єм хотіла прийти на послідну
розлучку з нашим приятелём – Василём Турком, але
особны проблемы мі то не дозволяють. Молю ся за спо-
кій ёго души і все буду на нёго споминати.

**Олена ДУЦЬ-ФАЙФЕР, губернаторка
Академії русиньской культуры в Польску**
(Делегація Русинів з Польска на челі з председом Сто-
варишніа Лемків у Польску і членом Світової рады Ру-
синів Андрієм Копчом на погробі была притомна.)

...

**Посыламе шіру кондоленцію родині Василя Тур-
ка, шыткым Русинам і русиньским організаціям і
молиме ся за спокій души нашого Василя.
Вічная ёму память!**

**Йосафат і Горазд ТІМКОВІЧОВЫ,
монахы Чіну святого Василя Великого**

Материнський язык Русинів в освітній системі СР по році 1989

(Виступлення на конференції к 110. юбілею основаня Грекокатолицької руської учительської семінарії і 80-рочу купліня Руського дому, Пряшів, 1.10.2005)

(Закінчення з минулого числа.)

Поки іде о забезпечення рівноцінної позиції з іншими студійними програмами на університетському рівні – за закона – може ся так стати лем по успішній акредитації Акредітацнх комісій як порядним органом влади СР, котрий переходять два процеси схвалєня в рамках універзити – Академічним сенатом і Научних радх ПУ. Обидвама студійними програм русинський язык і література перешов успішно у новембрі 2004, а Акредітачна комісія СР в юні 2005 даний студійний програм во вшыткых критеріях оцінила тых позитивно. Наконець, 28. юна 2005 міністер шкільства СР признав Пряшівській універзиті право уділявати академічний титул „бакалар“ абсолвентам денной і екстерной форми штудія 3-річного бакаларського штудійного програму учительство предмету русинський язык і література в комбінації з біології, географії, словенським языком і літературою, витварнов виховом, музичном виховом, тілесном виховом, набоженьсков виховом (на обидвох богословських факултах – грекокатолицькій і православної), англійським языком і літературою, історією, руським языком і літературою, німецьким языком і літературою. Также дасть ся чекати, же од академічного року 2006/2007 ПУ зачне даний студійний програм реалізовати в комбінації з споминаними студійними програмами в рамках одбору Учительство академічных предметів. Гестором єго вучованя ся стане Інститут регіональних і народностных штудій ПУ. Уділене право платити на 3 роки, в нашій припадї до 31. августу 2008. Бесспорно, є то найбівший успіх – по кодифікації русинського языка – яког ся Русины на полю фунгіваня свого материнського языка в шкільській системі в СР по 1989 році домогли.

Як знаме, заведжіня предмету русинський язык і культура до систему шкільского навчаня перед 8 роками собі выжадала неодкладна потреба заставити процес денаціоналізації Русинів і проявлений інтерес родичів школопопинных дітей о вучованя материнського языка. Тот нелегкий процес є розбігнутый, але в сучасности є найважніше думати на єго перспективу, а тым і на перспективу цілої народностной меншини. На основі дотеперішних скусеностей з істотом можеме повісти, же перспектива того процесу у великій мірі залежить од уровни культурно-освітньої роботи русинських народностных організацій, котра ся, жаль, од року 1995 року у нас перестала реалізовати на професіональній базі. В підпорі їх діяльства з боку штату – МК СР – в послідніх роках, подля нас, абсентує логічний систем, забезпечуючий комплексный розвиток мінорітної культури. Наслідком того в русинських народностных організаціях в сучасности нїт єдиного професіонального робітника, котрый бы одповідав за наповнєня стратегічных цілів з погляду перспективи меншини, а то і наперек тому, же штат дану роботу охажлять на їх плечах. Обчаньським здружінням подля єднотного ключа, без акцептованя їх шпеціфік – приділять фінанції пріорітно на живу культуру, справила на фолклорны фестивалы, котры конкретно в припадї Русинів на розвой їх народной свідомости не мають адекватный вплив. Навець, штат комплікує організаціям ситуацію іщі вець тым, же почас рока без варованя мінить прінципы фінанцованя. Наприклад, в апрілі 2004 МК СР выдало Вынос⁹, котрым заказує од зачатку року 2004 зо штатной дотації платити мзды, што важно нарушыло роботу окремых народностных субектів.

То значить, же по систематічнім окліщованю професіоналізації роботи в народностных організаціях од року 1995, в році 2004 МК СР зрушило будь-яку можливість професіоналізації, т. є. як в области розвою живої культури, так при видаваню періодичной преси. Внаслідку того культурно-освітня робота ся переносить на плечі добровольників в постактівних віці, значить сховзла або в далшых роках сховзне, кідь ся ніч не змінить, до аматорської уровни а поступно може і цалком заникнути. Уж днесь слідно, же такий приступ к меншиновій культурі і, яку професіонально не має хто реалізовати, важно нарушати і наповнєня Концепції шкільованя дітей обчанів СР русинської народности. Думаєме, же много бы ся дало змінити коопе-

раціїв і системовым приступом окремых міністерств, партіципуючіх на забезпечованю реалізації прав народностных меншин, к актуальным потребам конкретного етніка.

Але, подля нас, відповідність за судьбу русинського языка в шкільській системі СР в першій рядї лежить на плечах представителів русинського етніка, які мають можливість каждорічно жадати в ґрантовій системі од МК СР фінанції і на цілену культурно-освітню роботу, заміряну на пропагованя потреби вучованя материнського языка, а тым і на росшырєня кількості школ з вучованєм русинського языка і на vznik школ з навчальним языком русинським. Но о їх інтересі то робити, або ліпше повіджено не робити, свідчать предкладаны проєкты, префериуючі фолклорны фестивалы¹⁰, котры – як сьме уж споминали вышше – не мають ефектінны выступы до шкільської сфери.

Перспектива Русинів є у выбудованю штруктуры народностного шкільства, што є тяжка систематічна робота, ініціюваня і реалізація якої ся выжадує в першій рядї од русинських народностных організацій. Зато тоты організації, які собі тот факт не усвідомлюють, бы мали або перестати екзистувати, або їх членська база бы мала вымінити людей на їх чєлі за таких, котры бы сі то повно усвідомлєвали і в згоді з тым і діяли. Бо видить ся нам парадоксне і смутне, кідь в двох окресках з визначным заступлїнем русинського жытельства – в Старолубовнянським і Бардієвським – доднесь нїт єдиной школы з вучованєм русинського языка. Притім уж споминає сондованя шкільських справ з 1996 року зазначило найбівший інтерес о вучованя русинського языка якраз у окресі Стара Лубовня – аж у 5 ОШ¹¹! Парадокснїше є то о то вець, же на чєлі Русинської оброды, яка в минулости была ініціатором закладованя школ з вучованєм русинського языка, і доднесь ся сама означує за найбівшу русинську організацію, стоить уж другый волебный період чоловік родом праві з того окресу (Анна Кузмякова), а окрес Бардієв має тых своє заступлїня як у выконнім выборі РО, так і в координатічнім. Жаль, правдоподобно, репрезентанты тых окресів або не суть достаточо акцептованы в своїх регіонах, або мають іншы пріоріты, які не совпадають з тима, о яких сьме говорили вышше. А то є, думаєме собі, ай главный проблем, який гамує досягавати визначнішы резултаты в шкільській сфері – слабый інтерес сучасных русинських лідерів о обшонародну перспективу Русинів, а концентрація на узколокальні інтересы. Увидиме, ці ся дашто змінить по вознику заты найновшого субекту в русинськїм народностнім русі – Академії русинської культуры в Словенській републиці¹², яка за пріорітну сферу свого діяльства поважує якраз сферу академічну в рамках якої досягла слідны резултаты уж на Підкарпатю. Віриме, же ай Руський клуб – 1923 зачне вести таку культурно-освітню роботу, яка припоможе дінамічнішому заводжованю русинського языка до школ в СР або буде єдним з ініціаторів організованя народного шкільства Русинів в СР.

Наконець нашого виступу бы сьме хотіли згорнути пріоріты Русинів СР у шкільській сфері, які в конєчнім резултаті суть визначны про перспективу їх народностного жывота і самої екзистенції етнічної міноріты:

1. Є потребне в практиці акцептовати і реалізовати Концепцію шкільованя дітей обчанів СР русинської народности (1996).

2. Выходивши з той Концепції, є потребне зачинати з виховно-освітнім процесом в материнськїм языку русинськїм уж од матерських школ, а то главно в селах з мінімально 20-процентным русинським заселїнем.

3. Выходивши з пункту 2, поважуєме за потребне зачати приправлєвати педагогічны кадры про матерськы школы з виховным языком русинським.

4. Є потребне, жебы основны і середні школы з навчанєм русинського языка ся перетрансформовали на школы з навчальним языком русинським і жебы самособов русинський язык ся в них учів як повинный предмет.

5. В інтересі підвищення рівня вивчення русинського мови є потрібне про учителів зачати видавати методичну прилогу (додаток) в русинській періодіці (єй проєкт виробила редакція Народных новинок іщі в 2003 році, жаль абсценція фінанцій го не доволять реалізувати).

6. З цілём підвищити інтерес о вивчення материнського русинського мови школярів є таксамо потрібне зачати видавати часопис про діти і молодеж в русинській мові (проєкт на такий часопис екзистує од року 2001, але про тоты самы фінансны причіны ся видавати не може).

7. Є потрібне дінамічніше росшырёвати кількость школ

з навчанём русинського мови і з навчалным мовом русинським, што є першорядна задача народностных русинських організації.

8. В рамках високого школства є потрібне якнайскоріше зачати реалізувати штудійный програм русинський мови і культури в бакаларській і магістерській формі.

9. Є важне, жебы штатны органы, які ся поділяють на забезпечованю прав русинської народностной меншини, в першій ряді Міністерство школства СР і Міністерство культури СР, в одношіню к меншинам приступали координовано і системово, акцептуючі їх шпеціфіка і пріоріты.

Позначкы:

¹ К русинській народности ся при посліднім списованю людей пригосило 24 201 жытелів СР а 54 907 увело собі русинський мову як материнський.

² Концепцію школованя дітей обчанів СР русинської народности схвалило МШ СР в авґусті 1996.

³ В 1994 році у видавательстві РО в Пряшові вышли учебники: Букварь русинского мови про 2. класу ОШ (автор Ян Гриб), Читанка в русинській мові про 2. класу ОШ (Я. Гриб), Правила русинського правопису (Василь Ябур), Орфографічний словник русинського мови (Юрій Панько і кол.), Словник лінгвістичных термінів (Ю. Панько).

⁴ На основі сондованя вивчаня ся мало зачати в тых школах: в Гуменському окр. в Збою, в Міджілабірському окр. в ОШ на ул. Коменського і Духновічовій, у Свідницькому окр. в ОШ на ул. 8. мая в Свіднику, в ОШ в Ладоміровій і в Гаваю, в Старолубовнянському окр. в ОШ на ул. Коменського, Леоцькій і Штуровій в Старій Любовні, в ОШ в Шаріських Дравцях і в Чірчу, а у Врановському окр. в ОШ в Руській Порубі.

⁵ В окр. Міджілабірці в ОШ на ул. Коменського і Духновічовій, а в окр. Свідник в Церковній ОШ св. Юрія і в II. ОШ на ул. арм. ген. Л. Свободы.

⁶ В окр. Міджілабірці в ОШ на ул. Коменського і Духновічовій в Меджілабірцях, в ОШ в Радвани над Лабірцем, в окр. Свідник в Церковній ОШ св. Юрія і в II. ОШ на ул. арм. ген. Л. Свободы у Свіднику, в ОШ в Шаріському Щавнику, в окр. Строків в ОШ в Колбівцях, в окр. Снина в ОШ в Стаціні, в Пчолинім і в ОШ на ул. 1. мая в Сніні.

⁷ Організаторами дотеперішніх 4 курзів были: Штатный педагогічний інститут в Братіславі і Методічно-педагогічний центр в Пряшові. Лекторами были высокошкольскы педагогы.

⁸ Учебны планы про ОШ схвалило МШ СР 2. мая 2001 під чіслом 679/2001-41 з платностёв од 1. септембра 2001.

⁹ Вынос Міністерства культури СР з 29. апріля 2004 ч. МК-480/2004-1 о штатній дотації в справі Міністерства культури СР.

¹⁰ www.culture.gov.sk, Kultúra menšin, Rusínska národnostná menšina

¹¹ В ОШ на ул. Коменського, в ОШ на ул. Леоцькій і в ОШ на ул. Штуровій в Старій Любовні, в ОШ в Шаріських Дравцях і в ОШ в Чірчу.

¹² Установуюча громада Академії русинської культури в Словенській републіці, як інтегральной части Світової Академії русинської культури, была в Пряшові 10. септембра 2005.

Марія МАЛЬЦОВСКА, лавреатка Премії А. Духновіча за русинську літературу

Образок з валальского жывота

І так Ілька на тот час не дішла домів. Забыла на нянька, матір і на цілий світ. Правда, помыслено, бо в думках ся ку нум час од часу навертала, бо ся чула беспомічна, а сама ся снажила дати сі рады. Судьба ся зивать, як гадина. Можеш ты ся строїти, харапудити, грабіжыти ся вгору, вна своє творить. Як тота цяпка воды, што віками цяпкать на камінь, а часом в ній выдовбать ямку. Так і доля тя позначить. Судьбина... У каждого є інакша. Може так досправды треба. Як на спружині, як на скакалці в циркусі. Раз горі, раз долов... Раз горі, раз долов...

Ілька ся заставила, кідь одчула, же сон ся їй повнить. Під серцем носила Ярову дітину. Окрем того визнамного факту їй ніч не інтересовало. Было то цалком інше чувство, як передтым. Тепле, ласкаве, просто, таке добре чувство. Як на долони ранішня роса, што обмывать тіло од всякого бруду, наносу. Тото чувство розливалось по ній, як велика злива. Прудка, ясна, очищуюча. Тіло під напором той благодати млоотно тремтіло. Аж тогды ся Ілька озолила к матері і розповіла їй свою модерну епопею. О тім, што ся їй стало давніше і тепер, о тім, же сі дала

дітину гет, бо сі їй не желала, о тім, же тепер дітину носить під серцем, бо сі їй желать. Повідала то так, як бы ся сповідала своїй наліпшій камаратці. Нігда ся не чула так добрі, як в тім моменті. Вшытко то з ній выходило, як на пасі. Недобры скусености ся чередовали з добрыма. Як день і ніч. Як сонце і додж. Ішло то з ній, валило ся, як горяча лава. Ілька внаве-на і повна чувства, впала матери до обятя. Тота їй прикрыла своїм гладканём. Гладила і пригваряла ся їй, як кідь была маленька. Не могла їй одшмарити. Але не дало їй, жебы не повіла своє.

— Дітино моя, та як то так? Та як то так? Та чом єсь тото зробила? Будеш мати гріх. Дітина нехочена не може быти. Оно за то не могло. То дар од Бога. А ты таке вчінила. Ой, не мала єсь, не мала... Не знам, не знам, як спокутуєш тот гріх. Ах, Боже! Кібы єсь холем написала, рядок-два... Єм твоя мама. Ты єсь моя кров. Хто бы ті мав помочі, як не я? Ілько моя, Ілько...

— Не треба, мамко, не треба! Уж вшытко знаме. Вы, єдино вы, сьте про мене мене найцінніша особа на світі. Вы і нянь. Правда, кідь ня возьмете під свою стріху.

— Як можеш о тім похыбовати? А

што Яро, котрого-сь ту споминала? Як єсь гварила, не видить ся планний. Мав бы о вшыткім знати.

— Є то женатый чоловік. Думайте сі о мі, што хочете, але він мене не інтересує. Послужыв мі...

— Не говорь так, дівче, не говорь! Як буде дітина без нянька, а ты без газды? А што твоя школа? Я ся так надіяла... Барз єсь ся змінила, барз. Не спознаю тя, — выповіла із слызами в очах матери.

— Мам, кідь хочете, жебы єм ту не была, піду, не буду вам заваждати.

— Та де бы єсь ходила? Тадь лем тебе єдну маме. Якось то лем буде. Не перша єсь і не послідня. Лем бы здраве было. Няй ся творить воля Бога. Даме на службу, лем бы добрі было.

— Мам, мі треба роботу зганяти, а не службу тримати, — зареаговала Ілька подразнено. — Мі ся буде треба о сына постарати.

— Якось то лем буде, якось то лем буде, — втихоморёвала їй матери. — А може бы єсь пішла на пошту робити, тадь стара Керекічка уж давно зріла на пензію. Там бы мало быти місце. Я ся могу опросити...

— Няй буде, і хоч не знам, што люде повідять. Ага, школачка, уж має по школі.

— А ты на то не дбай. Поговорять, та й забудуть, — повіла спокійно мати.

— А нянє?! — споминула сі Ілька.
— Як ся має нанє? Што він на то вшитко повість? Я ся аж бою... — Ілька зразу змінила позицію. Перед няньком мала векшый решпект і залежало єй на єго слові. Знала, же го страшно скламала, але без нєго не могла жыти. Хыбовав бы єй. Єго строгый голос, який ся завдавав, же то він є прісний, але в глублиці свого сердца быв мятонький і не оскорбив бы ани куря. Ілька любила єго такзване „напарованя“, кідь ся сердив, кідь мудровав, она ай так знала, же на своїм поставить, же го перемантить. Позоровати го была велика радість. Перевершувала го своє молодостє, чула ся над ним зверьха, а то тїшыло і єй, і єго. Быв то отець і дівка. Вічна сімбіоза лашкованя, малого геройства і вічного словного пінг-понгу. Таке красне, любе граня на схованкы.

— Нянє... — вздыхла сі мати. — Ой нянє наш, нянє... — зопяла руки як на молитву.

— Што з ним?

— Ох, Ілько! Нянє мав мозгову приходу. Цалком ся му погіршало. На ніч сі не памятає. Лем сидить і подримкує. На ніч ся не творить.

— То я на вині. Я вшиткому на вині — закричала Ілька. — Няню! Няню! — єй голос ся беспомічно озывав у великім порожнім домі.

— Там є, в другій хыжи.

— Няню! — приближила ся к нєму Ілька і погладилу го по ліцію, взяла за невладну руку, стисла єй, але тота не реаговала, беспомічно му впадала на коліно.

— Докторе гварять, же ся іщі з того дістане, — повіла мати. — Але він не хоче сполупрацювати. Ніч го не бавить. Цалком ся піддав. Я ся не можу на то позерати, — схлиповала мама.

— Такый новий день... — прорік нянько.

— Няню, няню! То я, Ілька! — Закричала му до твари Ілька, бо сі думала, же не чує.

— Ілько, так мі є смутно! — вздыхнув нянько. — Де єсь была? — помалы прогварив, як кібы лыгав горячі бандуркы. Напопріг вшиткы свої силы, які мав і помалы ся обертав ку своїй дівці. Правда, лем очима.

— Няню, няню! — підхлиповала Ілька, яка сі усвідомлювала трагічний став ії найдорожшою особы. — Я уж буду коло вас. Буду ся о вас старати. Уж нигде не піду, обіцяю вам. Няню, няню... — голос Ільки ся тряс і ламав, як сухы тріскы. В тім моменті забула на себе, єй проблеми ся десь заділи. Перед нєв був нянько, беспомічний старый нянько,

який занедовго умре і зохабить Ільку на поспасеніє судьбы. Ідь і змагай ся сама із животом. Не хотіла єсь нянька слухати. Тепер ся сама змагай. Може ті то піде ліпше

— Лем ты ідь, дітино моя, лем ты ідь. Де бы я тя коло себе привязовав, — выповів помалы нянько слова, котры Ільку зморозили. І усвідомила сі sproпащену шансу, яку не využыла, кідь нянько був іщі здоровый. Думала, же нянько буде силный і мудрый навикы, же все, кідь буде треба, єй порадить. Тепер знає, же вшитко помине, і нянько. Схылила голову, сковязла у своїх чувствах. Была переможена. Не помогла єй ани молодость. Тота была, як цверна, тоненька. А уж были на ній два узлы, котры ся Ільці іщі не подарило достаточно розвязати. Хотіла ся оперти о нянька, але не было о кого. Мусила ся сполягнути сама на себе. Ілька ся притулила ку няньковій твари. Чекала, же єй дашто на то повість, же єй утихомирить, як все перед тым, але тот — ніч. Сидів тихо, з поглядом упертым десь до кута.

— Ілько, не треба... — повіла мати. — Він уж хоче спати. І ты сі ідь лячі. Ідь моя, ідь і на ніч не думай, — погладилу єй і выпровадила до спалні. — Ід, ідь... Як Бог дасть, та так буде...

Боже, яка то істота! Мати опоры у своїх родічах. То є міцніше, як скала, як сам діамант. Аж тепер на то Ілька приходить. Нігда не была геройков. Была то обычайна особа з валапу, з пестраками на твари і на раменах, яка прягла ся стати правничков, а на своїй пуги животом ся полекла. Вірила людєм, бо была так вихована. Світ сі з нєй раз-два зробив збытка. Выбаврав з нєв. Ах, Боже, як ся скламала!

— Накладь до пеца, — вырвала єй мати із роздумів.

Ілька в кошарику нашла красны, рівны деревцята, які нарубав іщі нянько і положила дас дві до пеца. Тот забовчав зеленым огнєм. Як так сі єріла руки коло сухого тепла, порозуміла, же стады нигде не хоче іти. Была щастна, же буде слухати бовчаня огня в пецу, буде свідком того, як при россвивані будуть ся потята операти до выгільдних рамів своїма крыльцями і выспівовати полєвы балады. Представляла сі, як ранішня роса буде падати на траву і Ілька сі в ній вмыє тварь і босы ноги. То буде світ! Світ слободы духа і валапської скромности. Простота! Красота! Але і глупость. Тото вшитко є валал. Осягнув хтось тото вшитко?.. Є то на тых, хто хоче дашто по собі зохабити.

Валал то міцна кріпость, то опо-

рный мур, який нас одгороджує од великого світа... За тым муром в тяжкых минутах упорно глядаєме спасу, прижывуєме ся ту, як бескровны істоты, глядаєме поживу, котру од нас выссало місто. Наієно сі думаєме, же ся ту сховаєме од проблемів. Сховаєме ся за бучкы, за густый ліс і нихто нас ту не найде. Омыл! Ай ту суть напасти, были і будуть. Живот є ту твердый, але у своїй основі мож го дуже зранити. Лакости світа го застигли неприготованого. Зато і село ся часто находит на распуті добра і зла.

Так і Ілька, добрі знала, што єй ту чекать, бо ту выростала, ай кідь лем до своїх надцять літ. Тото миле, шумне, што было в дїтстві, єй зістало в памяти, і думала собі, же кідь ся ту верне, найде стары пішничкы, котрыма ходила до ліса, была пересвідчена о тім, же природа єй выздоровить, же єй поможе нести свою ношу животом дале. І так простоволоса выбігла на ярь до ліса уж з великым бріхом, назбрала цілу наруч білых конопелок.

— Сыну, то про тебе! — пригваряла ся іщі ненародженому дїтяти, што собі спокійно плавало в єй утробах. Была барз щастлива, дошкаменту сі смаковала на материнських чувствах. Знала, же є найбогатшое особов на світі, і стораз дяковала судьбі, же єй звела назад з Яром. Хоцьлем на момент. Тот пізніше не раз ся добивав до єй приязни, але она все го одбила. Не потребовала го. Мала свій світ. Тішыла ся на материнство, ай кідь єй глодала думка, же што повість сынови, як виросте.

Дітя приходить на світ тяжко. Ілька не могла породити природным способом. По днєвых болестях єй взяли на операчну салу, де сын пришов на світ такзванным цісарьским способом. Ільці ся донєсь не подарило прийти на то, чом го кличуть цісарьским. Жебы то было в змыслі — кралєвский, легкий? Тото бы Ілька нігда не повіла. Жены, котры родили нормальным способом, по годині такой скоро бігали по містности, а она в болестях ся крутила пару днів, а потім іщі тыжднів. Боліла єй мадра і бріх. Тадь обидвой были розрізаны. А хлопчік? На того ся аж бояла попозерати, такый був дрібный. Ани спочатку єй го не вказали. Ілька ся дуже трапила, ці є впорядку і барз просила сестрічку, жебы єй го принесли указати. Но тота не барз хотіла.

— Одпочівайте, іщі сі го ужыєте.

— Сестрічко, я бы го хотіла барз відіти. Мам на то право як мама, — роззлостила ся.

— Но, та я вам го принесу, — помякла сестрічка.

Принесла го забаленого в перинці, лем головка му стырчала. Дітвек барз рычає, бо був голоден, а Ілька не мала молока, бо стратила го під впливом антибіотиків. Хлопець ся захлынав плачем, аж був цілий бордовий. Ілька го взяла к собі і з трясучіма руками зачала розмотовати вузлики на перинці, бо хотіла попозерати, ці дітвек вшитко має. Мусила то зробити, бо ся барз бояла, жебы не був, не дай Боже, даякий жобрак. В тім часі ся родило дуже много постигнутих дітей, котресь без рук, без ніг, а ставало ся і таке, же не мало очі. Страх подумати. А то вшитко зато, же їх матери были ожарены з Чернобыльської електрарні. Ілька ледва розмотала послідній вузлик. Тадь, як може тот дітвек дихати, кідь є так запавузений, подумала. Не чудо, же плаче. Розбалила перинку і збачіла тононькы ніжчата, як копачікы. А тоты ручки! Як соломкы. Боже, коли з того дашто буде? Ілька такой загнала свої похыбности, бо ся потішила, же вшитко є на своїм місті, же малый Святослав, Свасько, має вшитко, як треба, лем у стончений мірі. Кідь го назад запавузила, але не так тісно, як був передтым, і одовздала сестриці, абы сама могла одпочівати, вошов до цімры доктор.

— Но, як ся маєте? — обернув ся ку Ільці. — Якы то міры має ваш сын?

— 2,60 на 45, — повіла Ілька.

— Слушно, слушно, — одповів доктор. — Раз з нёго буде хлоп, увидите.

Ільку штось залоскотало коло сердца. Уж віділа свого Сваська як величезного хлопця, што має велику силу і никога ся не боїть. Было то приємне чувство, яке обливало таку маленьку на самосвідомость особу, яков была Ілька в посліднім часі. Теперь тото самочувство выросло може до двох метрів, хоць ей сын має іщі лем 45 центиметрів. Боже, як го вже любила! Не дала бы го за цілий світ. Кібы мала крыла, облетіла бы на них цілий світ. Каждому бы повідала, же має сына, свого сына, який ся ей застане, не дасть ей ускорбити. То было чувство, яке ся не дало нічим нагородити, нияким златом, стрібром, ниякыма скарбами. Найвекшым скарбом од того часу ся став ей сын, ей Свасько. Стає ся ей весміром, воздухом і каждоденным наповнієм.

— Пан доктор, пан доктор! — загойкала Ілька за доктором Хохраном, што помагав ей зо сыном на світ.

— Но, прошу пані! — доктор ся вернув і поставив ся коло Ільчиной постелі. — Мате даякы тяжкості?

— Ні, пан доктор, ні! — повіла Ілька. — Я бы хотіла, абы сьте пришли ку мі ближе.

— Но? — нахылив ся ку ній доктор Хохран.

Ілька го вхопила лежачкы до своїх обятъ і стисла го, як лем найвеще могла.

— Дякую вам за сына, дякую, — і погладіла го по ліцю.

— Але, пані, я робив лем свою роботу. Подякуйте нянькови, же ся постарав о такого сына, — попробовав жартовати пан доктор.

Слова доктора Ільку не зачудовали. Знала, же много людей ся теперь о ню обтре. Ёй то было єдно. Приходом на світ Сваська ей жы вот ся значно обернув. Перестала ся бояти людей і вшитку свою енергію, силу зосередила на свого сына. Не было той днини, години, минuty, бы го не назвала своїм золотком, своїм сонічком, своєє солодоньков рыбоньков. Боже, як го любила! Найвеще ся то проявляло при купаню. То був цілий ритуал. В хыжи бог-знає якы условия не были створены на благобытне бываня. Іщі частя, же мали водовод і теплу воду у вані. В хыжи доживав нянько, о котрого ся з бідов старала мати. Як пришов на світ Свасько, Ільчина увага была обернута лем на нёго. Купаня сына ей давало велику насолоду. Чупчала го, мыдлила, засыплёвала го шелелякыма грачкамы. А кідь го положила на деку, голенького, як бобеня, намастила го найпахнячішыма мастямы, олійчыками. Як го так намастила, вымасіровала му ціле тілце — од головки аж до самых ніг. Свасько ся од насолоды аж простерав, помырковав. Пак му приправила фляшкы молока, котру він полегка „зблайзнув“. А так было каждый вечур. Тот самый ритуал, тота сама радість. Може быти векша радість, як кідь ся народить матери сын? Ні. То є найвышше подобенство. Каждая мати ся видить у сынову, а сын у матери. То є дашто, што не дасть высвітлити. Ілька сі то знала высвітлити, бо любила Сваська, як свій жы вот, як своє каждоденне дыханя і крокы, котрыма міряла світ ку своему сынову. Была му матірєв і няньком. Не знати, ці то стачіло.

— Ілько, подай мі мыдло, бо хочу умыти нянька, — попросила єм мати, кідь раз вечур хотіла выкупати мужа.

— Вы не видите, же я хочу купати Сваська? — одбрехала ей Ілька.

— Не мусиш го купати каждый день, хлопець має уж три рокы — повіла скормучено мати. — Нанё уж цілий тыждень не був купаний, а знаш, як то є. Не має покоя. Легше му є, кідь ся выкупле.

— Знам, знаю, як то є, але дітвек є першый, як дідо, ці ніт?

— Ах, Боже, чей ся не будеме перебігати, — повіла тогды мати. — Выкуп Сваська, а я нянька повтерам мокров цундринов.

Так і зробила. Положила невладны ногы до лавора, вымыла їх, потім ся взяла за далшы части тіла: голову зопляла теплов водое, вымыла шампоном, дале слідовали плечі, груди, а наконець ногы, якы вже были вымочены і мож было одрізати нхті. Тото вшитко зробила, як нераз передтым, натерла тіло індулонов. Здало ся, же муж як кібы ожив, по таких купелях ся му наvertsала і память.

— Де є Ілька? — опросив ся.

— Няню, ту єм, куплю Сваська! — загойкала Ілька. — Дораз єм коло вас — повіла, бо як-не-як, любила нянька і не могла му одпоровати. — Свасько барз плаче, не знаю, што з ним є, — забідкала ся Ілька, бо дітвек досправды лем рычає і рычає і не могла сі з ним дати рады. Тото ся му в посліднім часі ставало часто. Без причіны плакає, як нятий, Ілька ся бідкала і не находила причіну.

— З того ніч не буде, — повів нянько. — Нашому роду ся не дарять хлопці. Є то проклятя, — забурмотів. — Брат Василь ся не дочекає сына, бо жена му при злогох вмерла, сын Штефана Петро ся завісив, а теперь моєй дівкы сын все плаче... Ой, не скінчіть ся то добрі, не скінчіть... Кідь дітвек плаче, штось го трапить.

— Але, няньку, — змогла ся Ілька на реакцію. Была занята метериньскыма повинностями і нияк раз не могла припустити, жебы старший чоловік має правду. Ёй Свасько був пупком світа, а кідь глядала причіну в даякім проблемі, віділа ей лем в другій особі, лем не у своїм сынову. Жебы ей Свасько дашто злого хотів дакому? Тадь то є лем іщі дітина, не може розуміти світову. То твердила і тогды, кідь ей Свасько вытрепав сусідови камінем вигляд. — Так не было думане. Він не хотів то зробити, — оправдововала го мати.

Так то шло поступно. Выламаєв вигляд, потім двері на загородці, авто здемоловає, а наконець продає кросна, лавиво і дідову фотку з рамом до заложні. То вже був рядный фатєв, тот Сватє. Боже, сохрани!

Мати ся бідкала. То не є можлие! Тадь я го виховала, як ся патрить. Што єм му не дала?. Вшитко має. Почітач, радіо, ведедекко, мобіл — што іщі хоче од мене? Боже, чом тот світ так ся так замотає? Даколи стачіла скыбка хліба з моло-

ком... Ці найважніше є закаламучіня мозгу? Чистота мозгу ся не носить. Ай Свасько все прагнув за чимесь іншим. Выкатуляв ся в материній мавпячій ласці, вывалев ся в бабиній білій перині – і вошов до світа як креатура 21. стороча. Красный, высокій хлопчіско, але із затемненым мозгом, із трясучима ся руками, із загакуючов ся бісідов. Сваську, сыну мій, чом єсь так допав? Де ся поминули тоты часы, кідь єсь ся выблисковав на купалиску, а дівчата тя обсідали з каждого боку, як мухы! Ілька раз збачіла цуцфлеку на ёго шыї, але тым ся то скінчіло. Веце єсь не поціловав дівку.

Чом, чом ся то стало? Став єсь ся блудником? Сам і сам. Як може мама вникнути до твого внутра, кідь не знає, што собі думає, што ті хыбить? Обождує тя, але не годна сі з тобов дати рады. Сыну, сыночку, голубуку, озвий ся! Тот мовчіть і ніч не хоче повісти.

Раз, кідь ёго память нарушыв щастый приплив ефорії, стрітила го Ілька на шырокій пути до ліса.

– Де йдеш, Сваську, сыну мій?

– До ліса, – повів Свасько.

– А што там?

– Там будуть потята співати.

– Повідж мі, што тя трапить?

– Знає што, мамко? Лем высьте на вині.

– Ох, сыну! Вшытко єм ті дала...

– То вы сі думате! – скрикнув Свасько і ёго голос ся замотав до осіннёго листя, яке го понесло до сивой молгы завтрашнёго дня. Ілька зістала стояти з болячим серцем і з розколотов душов. Ох, сыну мій, сыну, за яку провину, тяжко переносиш гіреньку годину... Смутна мелодія ёй заляпала мозог. Ілька ся оперла о спорохнявітый бук і напіввідячіма очіма позерала, як ёй сын ся од нёй оддалює, аж наконець ёго тоненька висока постава зникла в еустім, темнім лісі.

Др. Маріана ЛЯВИНЕЦ

Його работа принесла свої плоды

(До 75-рочча из дня рожденія Михаила Алмашія)

М. Алмашій був єдним из первых, кто зачав організацію „Общества Духновича“ на Подкарпаті, єдним из первых, кто оживив фольклор родного края, організовавши хор „Стара співанка“ при Мукачевському обществі им. А. Духновича, уєдно из другими русинами-активістами зачав організацію недільных школ у многих районах Подкарпатя.

Родився Михаил Алмашій 2 октовбра 1930 рока у с. Ромочевиця Мукачевського району у сільській многодітній родині. Перві и дальніші знанія дустав у державнуй народнуй школі с. Ромочевиця (1937 – 1941), в Мукачевській реальнуй гімназії (1941 – 1945), пусля реорганізації котрої у 1945 році – у общеобразовательных школах, ч. 1 и ч. 20 г. Мукачева. Пусля окончанія школы у 1949 році поступив на філологіческий факультет (руськое відділеніє) Ужгородського Государственного Університета. Свої добрі організаторські способности проявив ищи у стінах університета. Уж на пятому курсі зачав трудову діяльність у Залужській середній школі як учитель руского языка и літературы, отдав своєю роботі 43 roky. Из 1967 до кунця 1990 року був організатором позакласної работы. Свуй предмет – руську літературу – усе раховав як чоловікопознающий предмет, котрый обернений нелем до розума, ай до серця, душі, чувств каждого школьника. М. Алмашій – автор трьох концепцій „Содержаніє, заданіє и форми внедренія народознавства“, „Система національного воспитанія“, „Концепція національної школи Закарпаття“. Опыт М. Алмашія по темам „Школа, сімя, общественность“ и „Система позакласної и позашкольной воспитательской работы у школі“ изученый закарпатським Обласным Институтом послі дипломного образования учителей.

М. Алмашій є чоловіком, котрый усе стоить на пульсі времени. Вун глубоко изучив наслідіє будителюв и ипользує його у своєю роботі, як жерело народно-педагогического потенциала, діла пропаганды народознавства, нової концепції національної школы. Вун зложив свою високу оцінку творчества А. Духновича у ряді научных статей, докладов, таких, як „Патріарх народної освіти на Закарпатті“ (1993 р.), „Сучасний погляд на педагогіку Духновича“ и многих других.

М. Алмашій є председателем обласного Общества им. А. Духновича, котрое проводить велику воспитательську, організаційну, культурологіческую, педагогіческую роботу у многих містах родного края. Своєю роботой Общество помагє Русинам возродити утрачені цінности, будь то

культурні, вать духовні, вать языкові. За 15 роков работы Общества было проведено много научных конференцій у містах, де родилися, вать робили знамі подкарпатські діятелі (у с. Тибава, посвячена Венеліну-Гуці и д.). И усі они проходили не без активного участия М. Алмашія. Они ставали просто фестивалями русинського искусства.

М. Алмашій є автором 447 публікацій, котрі свідітьствуют про шырокий діапазон його интересу (культура, искусство, педагогіка, етнографія, языкознавство, спорт).

Вун написав историко-етнографический очерк, посвященный роднуй Ромочевиці (1990 р.), є соавтором граматики „Материнський язык“ (1998), „Практичної граматики русинського языка діла недільної школы“ (2004), автором читанки „Живое слово“ (2004), вступленія до книги „Співає Віра Баганич“ (2001), статі „Відступ світла у темній млі: О. Духновичу –200“ и много, много других.

Чули доклады и читали статі М. Алмашія и русины Мадярщины на многочисленных конференциях, котрі были у Будапешті. Мали возможность неодократно на своих святах чути прекрасный спів хора „Стара співанка“, безсмінным диригентом котрого є М. Алмашій. Хор ипольняє не лем старовинні русинські співанки, ай духовну музику. М. Алмашій регулярно пише свої статі у „Русинський Світ“, „Календарь-Альманах“. Уєдно из своїх жонов вун розробляє тему красы у творчестві А. Духновича. На основі своїх изгядовань других автору была проведена конференция на тему „Нароження и эволюция ідеї красы у контексті розвитку культури Карпат“.

М. Алмашій є активным членом Общества русинської інтелігенції им. А. Годинки (Мадярщина).

М. Алмашій уважаемый, авторитетный чоловік. Вун преподаватель Закарпатського філіала Києвського славістичного університета, общественный лектор Закарпатського института послі дипломного образования учителей, председател научной-культурологического Общества им. А. Духновича, бывший член Світової Рады Русинув, участник международных конференцій из проблем национальных меншин у Ужгороді, Будапешті, Френзбургу (Німеччині), Копенгагені (Данія).

Каждый день вун серед книг собственной бібліотеки и также архівув научных бібліотек. Його работа принесла свої плоды. У М. Алмашія много послідователей, особенно цінным є тото, што вун заінтересовав молодых людей, котрі осознали себе, свою идентитету и будут продолжателями возрождения и становления нового русинства.

Вікторія ФОЛТИН

Художественна поема Подкарпатя – великий майстер ФЕДОР МАНАЙЛО (До 95-роччя из дня рожденія)

• Иван Манайло: Федор Манайло, 2004 р.

Творчество Федора Манайла – явление исключительное, того есть исто в развитии и истории подкарпатської живописи – особенное. Уедно из такими корифеями и вызначними лідерами искусства краю, як А. Ерделі и Й. Бокшай, вун заклав муцный фундамент подкарпатської школы живописи. Самобытні за формов, остросужетні, наповнені цвітом и жизнеутвердающі произведения майстра – творця извѣстні далеко за гатарами родного края.

Творческѡе наслідиє Федора Манайла воистину широкѡе и многообразное: живописець, график, декоратор, монументалист, художник книжковой графіки и многих жанров прикладного искусства аж до різьбы на декоративных дыньках, художник театра, сцены, кіно – вун усягды проявив себе як блестящий майстер техники и специфіки разных видов искусства, вун был увштыкому совершенный. За што бы ся не брав, што бы не творив, из повнов силов удачі – уштыко робив на высокому професіональному уровні. То, што вун создал, устало бы на живот не єдного художника.

Не было такої выставки, організованої на Подкарпатю, де бы не выставлялися його произведения. Картины художника пропаговали искусство краю за його гатарами у Мадярщині, Словакіи, Румуніи, Югославіи, Італіи, Японіи, Канаді, на Кіпрі.

Федор Манайло сам сознательно выбрав свуй путь у искусстві и слідовав не одступавчія уд нього на протяженію дакулькох десятилітій. Уштыкым своим животом вун был неразрывно звязанный из своим краєм, художественнов культуров Подкарпатя. И діло не лем у темах, сюжетах, мотивах, а у самуй природі творчости художника, його корінях, жаданях, цілях. Имня Федора Манайла асоціюєся из понятієм истинно „народный художник“, творець, котрый є не лем близким ид народови, а є неотделемов частьов його, выразителем його мыслей, чувств, жадань и надій. Світлоє творчество живописи Манайла – се є візитна картка родных Карпат, из їх поднебесными вершинами, из своеобразным укладом живота и быта, обычаю, фольклора, віры Русинув.

Сын сільского учителя из с. Ивановці на Мукачевщині, художник є плоть од плоти свого народа. Вун не просто

добре изучав народный живот, вун жив ним, был звязанный из ним уштыким своим естеством. Народное искусство – се жерело, котрое живить творчество майстра.

Закончивши Пражську высшу хожественно-промышленну школу, Федор Манайло вертаться на Подкарпатя и малює, малює. Вун малює народні образы, його картины мож назвати „енциклопедійов Верховины“. „Миска из токаном“, „Дідо пасічник“, „Гуцулка“, „Вівчар“, „У свято“, „Молоді“ и много других – глибокотрадиційні и по своему – современні. У них чувствуєся глибокий епіческый розмах, характер муцного духом народа, гордость за свуй русинський народ, віра у його силу. У „Гуцульський свальбі“, котру художник написав у 1942 року, тулько же чистої народної радости, як в подкарпатських танцах, народных співанках и коломыйках. Художник власно вводит нас у созданный ним чудесный світ. Способ живота подкарпатських верховинцюв, чистоту и непосредственность їх мировоззренія, вун передає дуже своеобразным художественным языком. Коло таких картин, як „Сімья“, „Хлопчик из ягнятком“, „Коломыйки“, „Сильный Иванко“ и многих других, не мож пройти равнодушно.

Манайло – жива пувстолітня історія нашого края. Уштыко, чим жило у минувшині Подкарпатя и живе типерь, волновало його, наповняло восторгом и находило свое одображеніє у його богатуй творчости. Майже ниhto из подкарпатських художников не достигав таких тайных глубин народного живота, не поднимався до таких высот народного духа, як Федор Манайло. Тверезий, десь дагде даже жестокий реалист, вун из душевным болем и великов художественнов силов розказовав про тяжкое житя верховинцю у прошлому. Його „Смукот“, „Оранка“, „Тяжкий хліб“, „Агонія“, „Сліпий“ и другі, што стали вершинов критическѡго реализма у искусстві у часы перед другов світовов войнов – се документи того часа, пристрастный крик душі.

У творчости художника одобразилася ціла епоха XX столітія сложна, неоднозначна, противоречива. Сила успіхов, творческѡх удач, было и немало поражений, творческѡх страданій и душевных мук. Жестокий час примушовав його ити на компроміси из собов, из своим искусством. Коли у середині 40-х рокув діла художника зачала вымушена пора измїнений, у нього за плечима

• Федор Манайло: Весна в Карпатах, 1961 р.

уже було ціле життя: радості, удачі и боль, поражений, признаніє, послідователі, ученики. На сись час вун – Майстер, дуже замітний у невеликому кругу художників Центральної Європи. Обдарований абсолютним чувством ид найменшуй фальші у житю и исскустві, Манайло из дуже великим болем осознавал, накулько нижи уд його уровня уступки примітивнуй правдоподобности, на котрій примушували його и колег.

Глядяна новых путей у исскустві приносили немало проблем и не усе удовлетворяли творця. У сисі роки вун пише майже исключительно пейзажі, хоть сам їх называв „образами“. Має минути майже цілих два десятилітія, коли исскуство Манайла изясь достигне режних высот. Созданіє картин „Гуцульска свальба“, „Мгновеніє сонця“, „Фрыштик“, исскуство Манайла наберать новое содержаніє и колорит. Сисі произведенія – свідительство того, накулько цінний діла нього опыт народных майструв, їх заповіди и уроки, котрі художник сохранил и памятавал ціле життя. Послідньое деситилітіє його жизни стало періодом високого творчеського возвышенія. Произведенія сих по року – се „старый“ и одновременно зовсім новый Манайло. Картины современной тематики исполнені одновременно из полотнами, котрі умістили воспоминанія художника. У зрілости вун оцінив значеніє ушиткого того, што из дїтства жило у памнати и серці. „Новый хліб“, „Натирморт Юрьяник“, „У коморі“, – у сих роботах отображені идеалы добра и красы, а предметы – се сопровожденіє людського живота.

У роки создания Закарпатської обласної філармонії и Закарпатського Народного Хора многоручное увлеченіє етнографіюв края лягло у основу работы Федора Манайла над ескизами до убрани хористув и танцювальної групи, плакатами и програмов выступлений.

На жаль, не сохранилися ескизы до оформлення театральных забав, хоть Манайло був первым професіональным художником, котрый зачав рисовати декорації до многих класичных пьес, чим изробив свуй вклад у розвитіє подкарпатського театральнo-декоративного искуства.

Успішно выступав Манайло и як монументаліст. Интерьеры и естерьеры Манайла, прикрашені мозаиками, особенностью їх є приміненіє фактуры сірого и цвітного каменя Подкарпатя.

У 60-х роках Манайло стрічаєся из новым діла нього видом искуства – кінематографіюв. Знаток народного быта Карпат, вун принимає участіє як консультант у созданію картины „Тині забытых предкув“.

Не мож не уповісти про велику общественну діяльність Ф. Манайла. Вун непосредственно принимає участіє у созданію картинної галереї, Дома народного творчества, Закарпатського відділення Союза художників України, був одним из первых преподавателей училища прикладного искуства, а у роки організації Музею Народної Архитектуры и Быта – одним из його організаторув.

За многограннов творчеськов и общесщественнов діяльність Ф. Манайла, за його оптимізмом мало кто знавал, ош художник тяжко и часто хворював. Коли поліартрит скручовав пальці так, ош ставало невозможным держати у руці даже легенький пензлик, вун найшов діла себе новый вид искуства: декорованя дыньок. Дыньки росли народної творчости. Коли они выросли, айбо были лем зелеными, художник наносил на їх поверхность рисунок острыми різцями. Дынька продолжала расти, сліды різця загойовалися и ставали рельефными лініями...

Як то у нас быває, офіціальное признаніє художника прийшло до Манайла дуже пuzдно. Сей истинно народный художник достав званіє „народного“ за єден рук до смерти, у 1977 році.

Айбо важно то, ош произведенія Манайла принесли йому признаніє и славу єдного из майбульших живописцув Подкарпатя. Они стали основов главной традиции подкарпатської школы – традиции новаторства.

9 фебруара, коли открылися двері його меморіального музея, до художника прийшла вічність. Сюди приходять цінителі образотворчеського искуства за правдивым світлом образув єдного из старійшин подкарпатської школы живописи.

Надя ТЕГЗА

Русины одшмарюють будь-яке обвинія з екстремізму і сепаратізму

В Мукачеві, в просторах кіна Перемога одбыв ся Все-закарпатський з'їзд Русинів. Тоту подію прокоментовав на нашу просьбу председа Народной рады Русинів Закарпатя, посланець обласной рады, заслуженый доктор України Евген ЖУПАН.

■ **Евгєне Евгєновичу, кїлько участников пришло на тот форум, скадї пришли і подля якого ключа они были выбраны?**

На з'їзді взяло участь 308 делегатів из 92 міст і сіл Закарпатя, понад 80 важених гостів з інших областей України, і споза граніці. Делегати были выбраны в областных, міських, окресных русинських організаціях, а тыж в многих сільських центрах. З п'ятїх членів організації єден. Гостями з'їзду были тыж председовє містных органів влады, посланці на розлічны уровнях, председовє національно-культурных обществ краю.

■ **Може были вирішені ай даякы установчі вопросы?**

Гей. Главно, вытворена Народна рада Русинів Закарпатя (НРСЗ), прияты і затверджены і ей становы, были зволєны новы челны органи.

■ **Хто очелив раду Русинів краю?**

Председом ся став я (Евгєн Жупан – ред.), честным председом ся став писатель Юрий Чорі, заступцями ся стали Л. Лецєвіч, І. Туряніця, Р. Колчар, Ф. Шандор, М. Бабідоріч, І. Деріч. Была зволєна президія НРСЗ.

■ **На што притомны найвєце обертали свою ува-**

гу?

Говорило ся найвєце о болячих русинських вопросах національного возрождения, были напланованы далшы кроки розвоия русинського руху.

Окрем того, наш з'їзд поздравляли мінстер необычайных ситуацій В. Балога, заступця председа ОДА М. Поповіч, заступця мукачевского міського председа М. Лабош, посланець Вєрховной рады України І. Миговіч і много інших цінных гостей з України і споза граніці. Гратуляції пришли і од председа Вєрховной рады України, што ся занимає вопросами національностей Г. Удовєнка, уповномочніці Вєрховной рады людських прав Н. Карпачової, русинських організацій сусідніх країн.

■ **Евгєне Евгєновичу, што є выслідком їднаня Все-закарпатського з'їзду?**

З'їзд прияв Маніфест. В нїм суть закодованы невырішены проблемы, якы ся тыкають узнання русинської народности, а тыж проглубління самосправы, „одшмаряють ся, як неприятелны, обвинія Русинів даякыма лжепатріотами України з екстремізму і сепаратізму – Русины все были і суть законопослушными людьми“. Маніфест був посланий президентови України, Вєрховній радї, Кабінетови міністрів, регіональній владі з конкретными пропозиціями одностно вірішіня русинських проблем, був адресований до меджінародных інстанцій. Была в нїм высловлена подяка особно президентови Вікторови Ющенкови і регіональній владі за можливість зробити тот з'їзд і за тоты першы кон-

кретны крокы підпоры Русинам, які суть зроблены (телевізія, радіо, поміч при фестивалях і под.). Зъезд поздравив снагу президента Україну у далшій демократизації в нашій країні, ей інтеграцію до Европской унії

■ **Назвіть найважнішы аспекти з Маніфесту, які-ма бы сьте хотіли обернути увагу краянів?**

Наприклад, зъезд поважовав за потребе повісти в тім документі, (пункт 9) о розшмарёваню народного богатства і землі нашого краю без того, жебы ся брали до увагы потреби містных жытелів регіону. Мерзить нас, же суть "порушены права Русинів у своїй отчизні" і не суть узнаваны тым, же ся "ігнорує воля народу Закарпатя (історичной Підкарпатської Руси), высловлена на референдумі іщі 1. децембра 1990 року о „Шпеціалній самосправній теріторії як субекту в складі незалежной України“.

Доднесь, окремі іншого, Русины суть узнаны за окрему народность уже у 22 країнах світа, в т. ч. У наших сусідів – на Словеньску, в Польску, Румуньску, Мадьярську.

■ **21. октября того року Іван Миговіч, кідь выступлєвав у Верховній радї, высловив неспокойность з порушінєм на Укаріні уставных прав Русинів, які не суть узнаны за окрему народность. Познате Евгєне Евгєновичу реакцію на тото выголошіня?**

Гей. Першый заступця председа Вєрховной рады Україны А. Мартинюк у одповіді ознамив Іванови Миговічови, же тото выголошіня з просьбов прияти крокы на регуляцію проблему была послана президентови Україны.

■ **Як є знамо, в часї зъязду в животі русиньской громады ся одбыла іщі єдна важна подія...**

Делегаты зъязду і много гостів были притомны на фестивалі русиньской культуры Червена ружа, який ся одбыв в просторах руського областного драматичного театру в Мукачеві. Много колетівів і выступаючих з векшины окресів потішыли позерателів своїма піснями, танцями, гумором, фолклором і, а тыж выставов. Першыраз в по войновій історії фестиваль Червена ружа ся одбыв з підпоров нашої влады.

■ **Што тым хочете повісти?**

Якбач, уж назріла на Україні, як то є в інших державах, же жыють Русины, потреба на державнім уровню узнати Русинів за окрему народность. Тото бы доволило просунути ся іщі о єден кілок в розвою демократичной сполочности. І зъезд і фестиваль русиньской культуры свідчили о тім, же Русины мають намір доведна з владов демократичным способом вирішовати свої болячки, розвивати свою самобытню культуру – на благо регіону і України вообще.

Володимир ТАНЧИНЕЦЬ

Тко ми мамка...

Тко ми мамка, тко ми нянько,
Нігда я не знала,
Як ростинка
Сама-м виростала.

Дітьські домь-сиротинці
Были мі родинов,
У слызах лігала-м спати,
Так быв день за днинов.

Як виросту дітей своїх,
Нігда я не лишу
Бідованя году моїх
На них не полишу.

(26.6.2004)

Плач за Русинів

Йой, Карпаты мої родны,
Мушу вас лишати,
Наступають часы трудні
У світ часы роковати.

Пудкарпатя моє миле,
Стороночко любя,
Туй житя ми не є немиле,
Гий сокыра рубат.

Як ішли діды на муку
У світ заробяти,
Так идут їм и правнуку
У чужиньські штаты.

Аж Божочко ми поможе

Штось там заробити,
Тяжкий ґрайцарь най
поможе
Родині прожыти.

Йой, иду я, йой, иду я
У світ за три моря.
Дай ми щастя, судьбо моя,
Та не дай ми горя.

Йой, прощайте ґрунї, зворы,
Любі полонины.,
Перемайдрагшії просторы,
Рїкы, тай долины.

Ци увидят мої очі
Рудну отцюзнину,
Ци лиш будут дны и ночи
Видіти чужїну.

Йой, нігда бы не пушов я
У рабські найманя,
Кобы дома та найшов я
Добре честованя.

(24. 6. 2004)

Журавлі

Менї ся видит пораз што
воякы,
Котрі з кыравых не прийшли
полю,
Не в землю нашу полягли
навікы,
А втілили ся в білых журавлю.

Они до наших дну з часу тых
давных
Летят їх голосы з высї чути
нам,
Ци ни вто так жалустно,
печално
Мы мовчїме, внимая небесам.

Летит, летит у небї шор
вшорєный,
Летит в туманї при кунцови
дня,
У шорї тум є проміжок
лишений,
Се місто может быти, чекат
ня.

Настане днина ведно з
журавлями,
Я попливу в туй сіруй, сивуї
млї,
З попуд небес я птичыми
словами
Покличу тых што-м лишив на
земли.

Менї ся видит пораз што
воякы,
Котрі з кыравых не прийшли
полю,
Не в земли нашуй полягли
навікы
А втілили ся в білых
журавлю...

(2. 1. 2003)

Ювілейна, значыт – важна

Все рад єм, кед выручыт мя дахто в писаню о наших „железних” імпрезах (михалівскы Ватры, ґожівскы Стрічы, креницкы Біснале, ґорлицкы Осени, сьвітовы Конґресы – аж тілко того є?!). Рад єм, ай Чытаче хыбаль тіж, бо того мого писаня, уж і без железних імпрез, єст за вельо. Колиси, хтоси, ци не Юрко Бортняський, підрахувал вшыткы мої парафкы, скриваня під текстами і ствердил же тото годно ся приісти. (Вшаквшелияко будуя ся тым, же дідове нашы капусту мусіли істи ден-по-ден. Приіла ся, не приіла – а істи было мус. Так тіж є і з тым нашим писаньом. Мус реєструвати, бодай скриплячим, омерзлым пером, нашы події, кед уж были, кед сут. Бо они были, бо они сут по то – жебы были, жебы остали... Ой, як-же я ся тішу, кед стрічам на жолтых уж картках описане тото ци сесе, через тых што пред нами были. Описане не лем ліриком ци філософію, але і фактом.

„Бесіды” така тіж, медже інчыма, роля – жебы реєструвати наше бытя. І тішу ся, кед дахто в тым споможе, выручыт дакус інчым піриньом на тоты самы справы. І тішу ся гнеска, же вчинил тото і так п. Алексей Яцышак. І... пишу тіж сам о Ватрі. Впертий редактор, не задоволит ся дачыім! Ніт, то не так. Адже была то не лем Ватра, а ювілейна, **25. Лемківска Ватра на Чужыні**. І не збывало бы, кед явило бы ся о ній не лем два, ай веце текстів. Бо хоц бесіда чисел, грань установлена людьми сама собом не чынит грани (писало ся о тым не раз, м. ін. при 2000 році), все же, і тоты же люде ону грань експонуют, через што стає ся она важном.

XXV Лемківску Ватру на Чужыні ей організаторе старали ся вчинити а бодай вказати важном, важнішом од попередніх. Як ся ім (по части нам) оно повело?

Уж на самым старті ситуація виявила ся міцнішом од організаторів. Од артистичной страны не розпочали Ватры ани „Лемковина”, ани „Кычера”. Тота почесна роля припала на ювілейній Ватрі **пшымаківскій „Ластівочці”** (на знімці вправо). І вивязала ся з той приданой повинности барз добрі. Уґрунтуваний авторитет ай рівень (єдно і друге быват дочасне) старших ей сестер заступила великим духом, молодым а богатым патріотизмом. Тоты натуры ансамблю дало ся спостеречи уж скорше, особливі на

тогорічным Конґресі, хоц выступили в меньшій групі (не знам ци тото „хоц” є ту потрібне). В „Ластівочці” дрімле великій потенциал. Жычме сой, жебы был мудро выкорыстаный. Не хцу тым повісти, же тото ся уж не діє. Прагну припомнути – же вышню границу красы трудно сой выобразити. А барз бы-м хтіл. Як мы вшыткы.

Акуратні „Ластівочці” припало в участі засьпівати на ювілейній Ватрі тоту тяжку пісню – **Тяжко жыти на чужыні**, сьпівану під розпаліня ватряного огня. Лем барз долго пришло ся на тот важний акт ждати.

– Ależ dziś długo gadają – dziwi się 86-letni Jarosław Herbut, który jako najstarszy we wsi zapali ognisko Watry – занотував в своїм репортажу высланец пресы (Grzegorz Chmielowski, Zapłonął ogień, „Słowo Polskie”, 10.08.2005).

Фактычні, дуже было того ґаданя. Але мусіло дуже быти. Поминяючы уж традиційне витаня, побільшене о ювілейний вымір, в тым самым часі і з той же, ювілейной причыны передвиджено нагороджыня люди найбарже для Ватры заслуженых, найбарже Ватрі одданных. Важна то отже справа і што до ей цільовости ниhto застережынь не міг мати. І не мал. Барз тепло принимала публіка нагороджуваных. А они сами были глубоко порушены, одбераючы з рук Ведучого Стоваришыня Лемків **Андрия Копчы** медалі 25-літя. Кед і днес пізрити на знімку, хвилю затриману в кадрі, видно живе заінтересуваня нагороджених том памятком. Што думают сой **брата**

Горошакы, Сестры Дубец? Адже то они зродили тоту Ватру. Ци сподівали ся пред 25-ма (властиві пред 26-ма) роками, же так вросне, же буде горіла так долго? Ту – на выгнаню? Тото остатне родит мішаны почутя. Але преці, кед така трафіла ся геца – як рюк Желем – і ту треба не лем жыти, але і быти. І кед не лем все ішы, а і все сьмілше дає ся быти – не мож не мати сатисфакції з піднятого діла. Очевидні, очевидні – тото бытя, то ланц вельох окремых людских діл, але мати в ним своє огниво, міцне огниво – то не лем сатисфакція, але і гордіст.

З веселом річницьом 25-літя Ватры збігла ся смутна – 60-та річниця переселіня на Україну. Што-ж, і смутной річниці не мож забути. І зато зас запрошено на Ватру лемківскы ансамблі з України. Жебы собі і зобраным серед тото соснового ліса высьпівали тугу за Горами. Правда, в не так численних уж туга, як туга, гнеска ішы жыє, але переложена на волю тырваня міцно держыт як старших, так і молодых. Потвердили тот будуючий факт реакції, поведіння збраной в амфітеатрі публіки. А найбарже увидатнило ся тото підчас проєкції фільму Акция Вісла.

Здавало ся, нашы середовиска уж з ним ознаємлени, нибы векшіст фільм обзерала, а вшытко єдно в амфітеатрі засіло напавду дуже люди. І не выходили з него, хоц образ на екрані был підлой якости (в одкрытым терені не даст ся зробити належного вытемніня), хоц і хвиля підла, паскудна зимниця ся трафіла. Вытырвали Лемкы до кінце. І

• Молодіжний ансамбль „Ластівочка” з Пшемкова.

зас нагородили фільм оваційом на стоячій. Андрій был внебовзятий. І слушні.

Субота была богата. Повело ся зреалізувати такої вшыток програм, красні на кольорово опублікуваний в додатку до „Бесіди”, посвяченим ХХV Ватрі. Остане на памятку – хто был, што было на тій ювілейній Ватрі. Зато тіж не буду ту приводил в деталях видженого і почутого. Та на єдно явиско в нашым культурным жыттю, што высловило ся на тій Ватрі, прагну звернути увагу. То новы лемківскы ансамблі, дыхаючы молодістю а то ішчы дітінством. Серце ся радувало, смотрячы на них, слухаючы їх. І о кілко на дотеперішніх Ватрах срубом програму были переважні ансамблі зо заграниці, і о кілко і на тій Ватрі міцно ся они заакцентували („Шариш”, Керестур, „Скеюшан”, „Марешка”, „Лемківська Студенка”), нашы домашні і під неприсутність „Лемковини” і „Кычеры” (выступила лем в пятницю, в малій групі, з короткым програмом), были ясними, міцными пунктами програму. Веду очивидні дале свою мысль о новым явиску в нашым дворі, котрий, правда, вказал ся уж скорше, але гнеска выразні „доріс” (шкода же не знам поіменні завдяки кому), о ансамблю „Ручай”, веденым професійном

руком **Мирослава Богоня**. Гу тому явиску мож бы по части однести хор молодежы з Горличчыны, ведений через наступну професійну руку – **Анны Дубец**. По тій части, же выріс як Фенікс. Діло в тым, же не выріс з попелу, а з обробленого уж „материялу”, найліпшого яким диспонує гнеска Лемковина – акуратні, з „Лемковини”, з „Ірмоса”. Взял ноты до рук, стал в ряды, пізрил єдным оком на диригента (друге є для партитуры) і – засьпівал! Складні, шумні, такой професійні. Речы мож – лем слухати! І слухал єм, з увагом, з душевным заангажуваньом (адже *сьпівають там і мої діти*). Та чогоси якбы мі бракувало. Не в виконаню окремых пунктів програму, а в композиції цілости, в тым – што ансамбль прагне слухачови повісти. І о кілко так зване лице потрібне є каждому ансамблюви, тым паче односити ся то повинно до ансамблю з так великым потенциялом.

Цілком новым явиском, так в сенсі часу як і стилу є „Брат-Склад”. Як мож бы ся сподівати по таким старым керпци як я, тяжко нибы глядати акцептації для той формы артистичного переказу. Але то не так. З шувным заангажуваньом слухал єм той „рапавой” музыкы. Музыкы? Адже „першы гушли” грає ту текст. Текст тот може быти проза-

ічний, аж і глупавий змістом, але од страны языковой коректности мусит він быти найліпшой пробы. З неологізмами, з поколіньовом лексиком, обшым, але збудуваний на базі лемківской языковой правильности. А лемківська бесіда – виразиста, не перетяжена змякчынями – барз а барз надає ся до рапування. І кед молоды люде з „Брат-Склад” взяли ся (і добрі, же ся взяли) за того, гарді бы было, жебы памятали о моїх спостережынях (не увагах). Там, на Заході, і то близко, сут люде, котрых стати шыро в тым ділі помочы.

Одсылаючы Чытача до выданого кольорово програму, не написал єм о ансамблях што барз часто выступують на Ватрах. Най выбачат.

Най выбачат і тоты, спомнены лем, Творці Ватры, тіж панове **Михал Романяк і Андрій Копча**, котры далі понесли і піднесли Ватру горі і котрых розповіді прикрасили ювілейну Ватру. Най выбачыт пан **Іван Дзядик** – лагідна, добра душа вшыткых наших свят – нагороджений на тій Ватрі високом державном нагородом. Най выбачат вшыткы за мале лем слово. ...Така уж певно доля „чорных роболів”... Най выбачат діточкы, о котрых все радо єм писал. І най стрітит їх в будучности... така сама доля. Бо так быти мусит. Кед хцеме быти.

Ігорь КЕРЧА

Іштван Удварі – научник вірности (14. 7. 1950 – 9. 11. 2005)

Скоро рано **9-го новембра 2005** сателітні лінії світової паучины понесли смутну вістку із Мадярщины: **упокоив ся Іштван Удварі**. Не мож найти сюды май валушное слово, ги сесе старосвітське „упокоив ся”, бо до послідного кроку свого неспокойного земного пути вун нетерпезливо и жадно чекав каждую новину из русинського живота, принимав у своє серце и сладость доброї новини и гуркоту злої. „Jaj, de izgulok, што-м нетерпезливый” – часто сякі были єго перві слова по поздравканю, докудь роспакововав єм из ташкы очередні матеріалы, што-м бывало принюс до **Ніредьгазы**. Удколи ся ту отворила єго многолітныма стараннями **катедра української и русинської філології**, світ научный славистичный щедро доставав нові и нові дані о Русинах, черпані из перворядных жерел, а Русины вшыткых орієнтацій мали ту свуй штаб, де все найшли добродячное пріятя. Быв чоловік мирный, стрічний, мягкий, но в основных вопросах занимав принципіалну позицію. Уд упадку комуністичного режиму, коли появила ся возможность казати правду, Іштван Удварі все говорить о Русинах, як окремішній народности. На інтересованя ся Русинами были у нєго и причины ґенеалогічні: мав предкув из рода Жменякув.

Віхы єго жывного пути:

1975: вуходить Дебрецинське всеучилище и з дипломом історика и руського філолога зачне учить на ґімназії у Кішварді.

1978: Посредством конкурса достане місце преподавателю руського языка и літературы на пединституті Дєрдя Бешеней у Ніредьгазі.

1981: Зашитит дисертацію доктора філології „О языку Русинув Бачкы и Сріма (Югославия)”.

1987: Зашитит дисертацію доктора Мадярської Академії Наук „Русинське (карпатоукраїнське) урядное писемство у Мадярщині 18. ст”.

1989: Професор пединститута.

1993: Отворит катедру української и русинської філології.

Главным обектом своїх изглядовань взяв 18-є столітіє, коли русинський язык зачав из усної формы естования обертати ся на форму літературну, главно через урядный язык. На основі работ Ласлова Дежева проаналізовавшего народный язык Русинув у давных писанях уд 16-го ст. и властных анализ из 18-го ст. вуокремлює тоты призначности, які дозволяють говорити о русинськым языку, як окремішнум. Отворять перед славистиков и Русинами великанську поставу Годинкы

и публікує його важні роботи, публікує много інших давнійших творів русинської літератури. Годинка фасцінує го не лем своїм научным методом, результатом, но у першум ряді своїма моральными якостями: **научник вірности**, так го назве у єднум своєм писаню из майновійших. Из того мож видіти, же Годинка, што все був вірний своему народу, своєю меншуй пудкарпатській и булшуй мадярській утцюзині – се був примір и про самого Іштвана Удварі. Вера, было того немало, што огорчовало його сердце, предоста ран достав из табора отвореных и потаєных антірусинув, што бы могло удрадити дакого морально слабшого уд занимања ся русин-

ським вопросом, но не його, не научника вірности.

Утрата русинства чажка. Многі свої творчі плани Іштван Удварі уже не зреалізує. Они зостають про тых молодых наступників, котрі продовжать його діло. Но має нас потішити, же зажив тот день, коли **славистична научна общественость признала русинський язык як окремішний, 14-й язык у фамілії славянських языкув**. І се величезный крок, котрый не був бы зробений без його подвижництва. Жывот ся ростопив, но убстало ся діло, величину котрого увидиме онь из дистанції часу.

Най му буде земля пухом!

Др. Тібор МІКЛОШ ПОПОВІЧ

Культурно-освітнє общество „Будителі“ в Мадярьску і його навязность на культурны традиції Общества А. Духновіча

У своїм вступі хочу повісти пару слов о своїх русинських корінях, але главно хочу поговорити о фунгованю механизму русинських меншинових самосправ в Мадярьску. Представую меншинову самосправу 11. раёна Будапешта в части Буда, де жыє 140 000 жителів. В сучасности в Будапешті фунгує 15 меншинових самосправ в 15 раёнах Будапешта. На высвітліня – в Будапешті є доведна 23 адміністративных раёнів. Окрем тых, екзистує 16 меншинових русинських самосправ, а то в 8. жупі Боршод-Абауй-Земплен. **Вшитых в Мадярьску є 31 меншинових самосправ**. При русинських меншинових самосправах роблять і цивільны русиньскы організації, **враховано русиньского культурного общества „Будителі“**. Общество было зареґістроване при Містськім суді в Будапешті в юлію 2002 року, а я був на громадї зволений за председу того общества. До того общества ся інтеґровав і Русинський научный інштут в Мадярьску. Цілем общества є продовжовати в традиціях русиньского національного будительства в дусі культурно-освітнього общества А. Духновіча, котре было заложене в 20. сторочу, а то в 1923 році в Ужгороді, а в 1924 році в Пряшові. Наше общество „Будителі“ **продовжує в тых культурных традиціях русиньских будителів 19. стороча, котры зачали розвивати такы особности, як: А. Духновіч, А. Павлович. І. Сильвай, А. Митрак, Ю. Ставровський-Поправдов**. Притім ся снажыме обновити традиції русиньского будительства і на зачатку 20. стороча, надовязуючі на історичны і літературны традиції одказу такой визначной особности, яким був **Др. Николай Александровіч Бескид**.

Культурне общество „Будителі“ **зачало реалізовати свою роботу в будительскім дусі і продовжує своє діятельство під еґидов бескидіады**. В рамках того програму общество „Будителі“ іщі 12. юна 2003 року зорґанізовало памятный день, присвяченый 120. річниці од дня народжіня Др. Николая Бескида в селі Болдоґкевараля, де ся він в 1883 році народив. Тот памятный день ся одбыв з підпорыв Русиньской меншиновой самосправы в Будапешті і за участі делеґації Руського клубу – 1923 і Культурно-освітнього общества А. Духновіча в Пряшові при Руськім домі. Праздник ся зачав святыв літурґієв в містнім грекокатолицькім храмі, де перед 120 роками був похрещеный Николай Бескид як першый сын тогдышнього містного грекокатолицького пароха Александра Бескида, котрый там діяв на першій своїй парохії од 1880 до 1885 року, кідь був переведжений на фару до недалекого Абауйсантова, де діяв до 1898 року. Стады перешов до села Леґнава, Старолюбовняньского окресу, де умер в 1923 році. Ту, в Леґнаві діяв і його отець Александер нелем як церковный, але і як русинський народный діятель до своей смерти. Про народны інтересы виховав добрі і своїх штирех сынів, котры внесли великий вклад до русиньской історії, літературы і політики. Святочну літурґію одслужыв **о. Янош Горняк**. Свято ся продовжовало одкрытєм памятной табы знамому священникови, історикови Николаєви Бескидови на честь того, же ся ту народив. По одкрытю табы участници памятного дня были організаторами позваны до великой салы культурного дому містного уряду старосты **Яна Коціана**. На тім святі взяло участь понад 100

людей нелем з Болдоґкеваралю і нелем грекокатолицького віросповіданя, але і сімпатизанты з тов культурнов акцієв. На научнім семінарі взяло участь і 5 грекокатолицьких священників з недалеких сел, делеґація і за наш Русинський научный інштут в Мадярьску і общества „Будителі“, як і делеґація из Словеньска. На семінарі выступив і **Др. Станіслав Конечні, к. н.** из САН в Кошіцях, **Мґр. Гавриіл Бескид**, прямиый потомок Бескидів, який поросповідав о родинных односинах, о цінных архивных матеріалах і о потребі пропаґації одказу своїх предків. За село Леґнава говорив його староста **Ян Кічура**.

4. септембра 2004 року в Болдоґкеваралі був одпуст, який був споєный з культурным програмом, о котрый ся постарала представителька русиньской культуры на Словеньску, народна писателька і співачка **Марія Ґірова** і **Ян Яролин** из Снины.

Культурне общество „Будителі“ ся може похвалити зорґанізованєм штирех міжнародных русиньских конференцій. У фебруарі 2003 року было памятне научне читаня, присвячене памяті академіка **Антонія Годиньки**, знамого русиньского ученого і історика, родака из Ладомировой на Сниніні. 14. марца 2003 р. была в Будапешті русиньска конференція Літовський князь Корятівіч і Русины. В авґусті 2003 р. мали сьме конференцію на тему **Александер Духновіч – великий русиньский будитель**. В октобрі 2003 році на тему **Князь Ракоці Ференц II. і Русины** была конференція в споминанім главнім місті. Як сьме уж споминали у своїм програмі общество „Будителі“ мало ай конференцію, присвячену знамому священникови, історикови і

літераторови Николаєви Бескидови.

Почас 2003 року общество „Будителі“ зорганізувало ряд акцій, котры были присвячены А. Духновичови. Ференцови Ракоцієви II. і іншым великанам культури в русиньскім русі. Цінне є то, же на акціях взяла участь шырша громада людей, які мали інтерес спознати свою історію, культуру і традиції.

Общество „Будителі“ і у своїх далшых планах в роках 2004 і 2005 продовжує в зачатій роботі з року 2003 в такзваній бескидіаді. Далє буде презентувати новы книжки з русиньсков тематиков, а в програмі маме і творчі стрічі з русиньскыма писателями, вы-

ступлїня співаків і іншых представителів русиньской культури з дому і споза граніці, котры мають за ціль і у нас, в Мадярьску пробуджовати у містных Русинів і дакотрых змадярізованых, які в душі і в сердцю не забыли на своє русиньске коріння, русиньске самоусвідомлїня.

Наконець хочу припомнути, же наші акції хочеме ведно координувати з такыма русиньскыма обществами, як Руський клуб – 1923 і Общество А. Духновича при Руськім домі в Пряшові, а то на хосен обидвох наших країн.

ЮБИЛЕЙ РУСКОЙ РЕДАКЦИИ ТВ НС

• Дюра Дудаш, одвичательни редактор

Три децениї новинаре Рускей редакції Телевизії Нови Сад (ТВ НС) непереривно присутни у руских обисцох. Програму котру прирхтую жвєратко нашей заєдніци, а як і każde новинарство то і своєфайтова руска история.

Того року ТВ НС означела трицєтронїцу своєї роботи, а ведно зоз програму на сєрбским языку юбилей, на тот завод скромно і роботно, означели і други меншински редакції, док мадярска редакция свою програму почала емитовац дакус скорей.

Перша слика и глас на руским языку емитовани 26. новембра 1975. року у рамикох шветочней емисії з нагоди початку роботи ТВ НС, а штири днї познейше, 30. новембра 1975. року, до єтеру рушела и перша руска емисия ТВ Маґазин. Перши тв емисії робели новинаре рускей редакції Радио Нового Саду. Уж и здогадованя блядню на таки далеки часи, але заш лєм, удало ше поспоминац тих котри творели ядро неофициєлней рускей тв редакції. Бул то Владимир Ґаднянски, Ярослав Сабол, Мирон Жирош, Штефан Гудак, Мирон Роман, Михайло Биндас, Агнета Бучко Папгарґаї, Мария Горняк. У техніки то були Мария Хома, Мирослав Кетелеш, Яким Няради, Славица Мориц, Драґен Колесар, Желимир Тот, Драґан Новович. Як час преходзел и як телевизийна технологія, а и програмска амбиция почали роснуц, було потребне формовац окремну редакцию. За то требало скоро вецей як пейц роки и **1. априла 1981. року редакция достала свой профил. На чолє редакції бул Михал Роман** а у редакції робели Михал Рамач, Владимир Гарґаї, Еуґен Кулеба, Єлена Качмарчик и Владимир Кирда. Редакция ше у медзичаше подмладзовала и коло програми зберала числених сотруднікох. Зоз полгодзиновой и єдней емисії тижньово, Руска редакция звєкшувала програмску минутажу и патрачом пунукала емисії „Маґазин“, „Вщєра, нєшка, ютре“, „Стретнуца“, „Часи младосци“, „Широки план“, та контакт и музични емисії. Вкупно нєшка патраче маю шейсц годзини програми на руским языку.

– *Ми нєшка робиме у барз чєжких умовийох. Нєришени статус ТВ НС, та вєц и наші. Явносц упо-*

зната же маме вельо проблеми коло фінансованя и предплата ище не функционує. Технічни умовия за роботу неадекватни починаючи од простору у котрим зме подквартельоше, од старей техніки, по оґраніченє число екипох за терен – гвари Дюра Дудаш, однедавна одвичательни редактор Рускей редакції ТВ НС. Но, редакция ма добрих новинарох котри знаю своєю ремєсло, та ше зоз їх сцєлосцу и искуством премосцуо обєктивни проблеми у реализації програмских задаткох.

Факт же найвєкши чєоди у прєшлих часох ТВ НС дожила кєд найсучаснейша технологія и нови будинок телевизії, як и емисийна техніка занавше прєпадли 1999. року у нецивизацийним бомбардованю. Будзе требац вельо часу же би ше ознова досцигнул тєдишнї технологийни уровень.

– *Бєз оґляду як нам чєжко прє нєдостаок пєнєжу, цала редакция, а єст нас тєраз вкупно 14 заняті, ше намаґа робиц максимално и витвориц свой основни профєсийни задаток, а то информовац руску заєдніцу о нєй самєй, алє информовац и других о нас. Правє тєраз у позарядово чєжких умовийох прирхтуємо новорочну програму. Подзєковни зме шицким учашніком програми же не поставяю нїяки умовия, думам ту на ґонорари – гвари редактор Дудаш.*

У юбилейним року ані новинаре ТВ НС, та ані рускей редакції не роздумую прєбарз о проблемох, бо их не можу ришиц. Вони свидоми же патраче обчєкую емисії, висти и прилоги. Прєто винчованку заслужую по двох основах – же до наших обисцох уж трєцу децению уходза каждодньово и же свою роботу прєд екраном окончую зоз ошмихом яґод кєд би не мали нїяки бриґи.

• Руска редакция ТВ НС роби у чєжких фінансийних и технічних умовийох.

ШТЕРНАСТА МАНИФЕСТАЦИЯ “ДНІ МИКОЛИ М. КОЧИША” У НОВИМ САДЗЕ

У рамках 14. Манифестації “Дні Миколи М. Кочиша” у Заводзе за культуру у Новим Садзе святочно означени 35-рочни ювілей існування Дружтва за руски язык, литературу и культуру

У Заводзе за культуру у Новим Садзе, всоботу, 3. децембра 2005 зоз пригодну литературно-музичну програму, Рефератом о роботі Дружтва и додзельованьом припознаньох святочно означени 35-рочни ювілей Дружтва за руски язык, литературу и культуру. У литературно-музичней часці участвовала женска шпивацка група РКУД “Др Гавриіл Костельник” зоз Кули на чолі зоз диригенткиню Еуфемію Планкош и школяре основних школах цо пестую руски язык у Новим Садзе, хтори пречитали стихи наших познатих поетох, а пририхтали их наставніци Мария Бесермині и Меланія Сабадош. Вибір стихох направили члени литературней и лингвістичней секції Дружтва хтори през литературу повязали три віки нашого існування на тих просторах.

О 35-рочней роботі Дружтва за руски язык, литературу и культуру присутних вичерпно упознала **Ірина Папуґа**, председателка Скупштини Дружтва. Як гварела Папуґова **Дружтво основане 4. децембра 1970. року у Новим Садзе** хторе ше анґажовало насампредз на виучоване, наукови обробок и розвой руского языка, як и на його популяризоване. Основни напрямки роботи Дружтва на самим початку дали професоре руского языка и литератури: Гавриіл Г. Надь и Микола М. Кочиш, як и писателе Василь Мудри и Дюра Папгаргаї ведно зоз другима сотрудніками и фаховцями зоз обласци языка и литератури. Уж у идущим року ґу Дружтву приступели вецей як 200 члени, а нешка число членох виноши 923.

Дзекуючи діялносци Дружтва руски

язык у велькей мири систематизовани, а воно було и тєраз є організатор або соорґанизатор наукових и фахових сходох чий резултат публікації хтори ше хасную як приручніки у настави руского языка и литератури, у прекладательних службох... Члени Дружтва углавним просвітни и культурни роботніки, писателе, новинаре, публицисти, прекладателе и други почитователе руского языка, литератури и культури хтори жию и робя у вецей як 30 местох Войводини, Сербії и у рускей диаспори.

Дружтво видава свой глашнік од 1975. року хтори ношел назву “Творчосц”, а од 1988. року глашнік виходзи под назву “Studia Ruthenica”.

Дружтво участвовало у капиталним проєкту – видаваню Сербско-русского словника, а реалізує и вецей образовни, культурно-уметніцки и подобово програми, акції и манифестації.

З тей нагоди Дружтво уручело припознання руским інституціям медзи хторима Национални совет Руснацох у СЧГ, Еґзархат Грекокатоліцкей церкви у СЧГ, Руска катедра, Завод за учебніки и наставни средства – Руска редакция. Припознання доставили и компетентни секретарияти и министерства, як и організації Союз

Руснацох и Українцох СЧГ и Руска матка, подружніци и секції Дружтва, руски медийни хижы и ище велі хтори допринесли роботи Дружтва.

СНОВАТЕЛЬ И ПЕРШИ ПРЕДСИДАТЕЛЬ ДРУЖТВА

Вельке доприношене роботи Дружтва дал Микола М. Кочиш (1928 – 1973), єден зоз сновательох и перши председатель Дружтва, хтори

• Унук Миколи М. Кочиша – Александер и невеста Єлена Кочишова.

ше як лингвіста, педагоґ и писатель анґажовал на нормованю руского языка. **Окремне доприношене Миколи М. Кочиша представя Правопис руского языка (1971) и Ґраматика руского языка (1974).** Микола М. Кочиш ше анґажовал и на фаховим усовершеню наставнікох и виучованю двоязичносци у тей обласци, а занімал ше и зоз литературну творчосцу.

Агнета БУЧКО ПАПГАРГАЇ

Преклятство чи кара

Єшень.

Преклятство чи кара

зачирели до блати шицок боль?

Форгови войни котурбичаю ше над счарнєтима главами.

Страх векши од ока

Пригнатого за жертву.

За кого?

Пита ше Руснак схилени по жем у нерозумєню нерозумства.

За кого войни кедь його оружие плуг и мотика ?

Клєчацци у блаце модлі за свой дом и свою бразду.

А страх векши од каждого ока!

Глави счарнєти як песци

А песци нєт.

Лєм руки зложени на молитву.

И пришага на вирносц.

Кому? Руки и розум не знаю!

Предодредзени жертви при церковней порти.

На место величания всевишнього страх векши од очох.

Цо за невира при божим храме!

Яким ше то богом приноша жертви?

Молитвы лєм на хвильку услышени.

Лєм тельо жеби ше нога вицагла з єшеньского блати

И вошла до ярного минского поля або цмей ноци занавше.

Лєм тельо!

Лєм тельо жеби одихла душа!

Страх нє!

И далєй є векши од очох.

1991. року на подручу на хторим ще находза Миклошевици, при Вуковаре, почала война. 20. новембра преїг сто души мали буц депортовани. Позберани у центре валала чекали свою судьбу обок при церковней порти. После пришаги на вирносц и послушноц то ше того дня не случело. Случело ше о пол рока.

Олександр Тімков

Павел Роберт Маґочі: „Як науковець не мам нияку орьєнтацію“

Лідер світового русинства гварить, же інтерес Русинів є боївати за Україну

З ёго меном ся вяже много протилежных інформацій: дакотры в нїм відять ідол, другы – небезпечного неприятеля. Але наперек субєктивним оцінкам, ёго монографії мають у своїх бібліотеках скоро вшыткы серьёзны карпатісты. Історік Павел Роберт Маґочі, професор Торонтської універзیتی і председа Світової рады Русинів одповідать на вопросы о культурі, науці, політиці.

• **Пане Маґочі, Вас знають як науковця-історіка і як русинського общественно-го діятеля. Кым ся веце чуєте?**

– Бесспорно, я науковець. О мі не мож бісїдовати, як о общественнім діятелєви. Многы мі приписують тот титул, але фактично я барз мало роблю в тій сфері. Скоро ціле моє діятельство творить наука. Хоць, очівісні, дакотры люде выжывають тото што пишу, з вшелиякых причін на вшелиякы цілі. Наперек тому, я в першім ряді науковець.

• **Єдны Вас называють „Батьком Маґочієм“, другы обвинюють з протиукраїнського діятельства. Чом, подля Вас, якраз Ваша особа ся стала обєктом таких контроверзных суджінь?**

– То є барз легко, кідь бісїдовавши о обществе і політичній арені екзистує єдна особа, або єдна річ, з котров мож воєвати. Або, як повів ваш бывший вожджатай Володимир Ільїч: „Кідь не маме неприятеля, треба го створити!“ Кідь по 1989 році люде нелем ту, на Україні, але в цілій Середній Европі дістали можность слободно бісїдовати о тім, хто суть, vznikли вшелиякы рухы – політичны, сполоченьскы, але і народностны. Вшелиякы групы, котры не были узнаны, зачали воєвати за своє узнання. Але каждый новий рух створює напяття і неспокій міджі єдныма людми, а спокій міджі другыма.

Чом властно Маґочі? Міг то быти ікс-іпсїлон... На тото легко одповісти. У 80-х роках в Середній Европі ся зачав русинський рух: спочатку в Польску, потім на Словеньску, пізніше на Україні. Тогды ту іщі не было ниякой літературы о Русинах, а як і была, то в ній ся Русины тлумачили як стара назва Українців. Але кідь ся зачав тот рух, дакотры люде ся дізнали, же в Америці вже кінцём 20-х років ся выдавали книжки і часописы о Русинах. Хоць ани там то не было легко. Коли сьме зачали выдавати часописы і книжки, Американе русинського походжіня тыж не знали, хто суть :

Словаці, Руси або хто... Але кідь ся зъявили книжки, Русины порозуміли: мы екзистуєме!

Якраз в тім контексті нашли мене Маґочія. Не зато, же він дашто зробив в сполочности. Ніч не зробив! Але книжки з ёго підписом были на світї. Прото мене Маґочія ся зачало шырити, хоць дахто о мі писав без того, жебы о мі знав, або знав о мі барз мало. Хоць-коли я не спознаю того Маґочія, о котрім ся так часто пише од 1989 року!

• **В чім видите основны проблемы русинства – в світовім контексті і на Україні?**

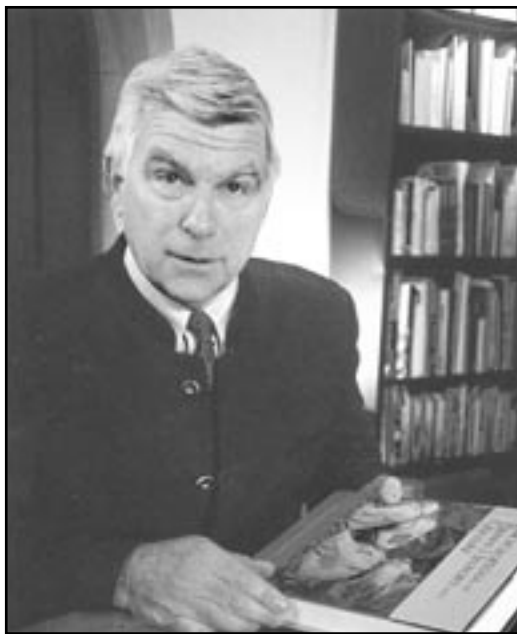
– Повім в цілосвітовім контексті, але дотулять ся то главно України. Думам собі, же найосновнішим проблемом міджі карпатськыма Русинами была, є і буде языкова і культурна асиміляція. В дакотрых країнах домінує культурна, в дакотрых языкова асиміляція. В єдних країнах треба, жебы люде заховали свою історію і язык, в другых – лем історію. Наприклад, на Україні, языкова асиміляція не є проблем. Ідьте до сел, там каждый бісїдує по

русиньскы. Але ту хыбить історична память. Люде вже не знають, хто суть – окремый народ, або часть іншого народа. Зато їм треба дати почути, же можуть быти пышны на своїх предків, же русинський язык не є валушний лем до кухні, але є тыж языком літературным, же ним мож писати поезію, прозу, хосновати го в культурі, журналістиці, науці і т. д.

Але повім, же першорядым проблемом є молодеж. Треба, жебы в кожій країні, де жыють Русины, они мали приступ до русиньскых школ. Не залежирь на тім, ці то буде самостатна русиньска школа, або лем русиньска класа, треба, жебы люде ся могли дізнати о своїй культурі в школі. Зато, жебы тото фунґовало, треба ся дожадовати універзитного школованя, треба учітелїв, учебники і т. д. Зато пріорітним проблемом міджі Русинами быв є і буде проблем молодых людей: як заховати їх культуру, чуття гордості на себе і своїх предків. Они предці не мусять быти частєв українського, польского, руського ці якогось другого народа. Они мають своє.

• **Бісїдуєте о культурных програмах. Мать русинство і даякы політичны недостаткы?**

– Очівидно, каждая общественна група хоче мати контролю над своїм общественным жывом. А контроля ся часто реалізує через політику. Яким

способом? На світі суть держави і бездержавні народи. Є п'ять ці шість тисяч мов і культур. Наразі є, а бізовно і буде, на світі лем приблизно двасти держав.

Зато Русини суть нормальним народом. А Французи ці Німці – ненормальні народи. Бо норма є – бездержавність! Українці були нормальними людьми до 1991 року, а тепер мають державу, зато сьте уже ненормальним народом. (Сміх.)

В Європі є багато бездержавних народів: Фрізи, Кашуби, Валонці... Вони так екзистують і будуть надале, бо держави, в котрих живуть їх визнають за нормальні народи. Хоч знає, же в історії Європи не все так було. Цивільна війна в Іспанії ся зачала зато, же Каталонці не хотіли бути Іспанцями – хотіли бути визнаним народом.

Але тепер мають початок 21. стороча. Тото є наша нова Європа – Європа без границь. І думати в категоріях національних держав – то значить думати в старих категоріях 19. і зачатку 20. стороча. Тота доба ся уже скінчила. Думати о створіню нової держави – то є утопія. Не треба! Каталонцям, або Валонцям не треба держави, аби сохранили свою культуру, аби мали контроль над своїм школьством або державним розпорядком. Розумієте? Не треба мати державу, жеби тото досягнути. Зато інтерес Русинів має бути – воювати за Україну, за то, жеби ся Україна стала членом Європейської унії. То буде їх слободна будучність!

Якраз зато Русини у волябах голосували за Ющенка, бо Ющенко хотів і хоче привести Україну до Європи. Тото є будучність про Русинів, але і про вшитких, котри живуть в тій частині Європи.

• Як вплинула Помаранчова революція на русинський рух?

– Тоті події не суть класичнов революції, бо по ній ся не змінила структура держави або дашто подобне. Революція ся ту odbyла главно в думаню людей. Зато Україна і Українці здобули у світі великий респект. Стало ся то за пару місяців. Чом? Зато, же Українці воювали за свою слободу, главно політичну – але воювали не фізично, не проливанєм крові. То є славянська ментальність – она є барз емоційна. Легко зачинає протестувати, але за пару годин думає: уж досить, ідемо домі! Українці то витримали, бо добрі знали, што хотять досягнути!

А як тота ситуація вплине на Русинів? Вірю, же теперішня українська влада створить можности, жеби кождий народ, кожда група і кожда особа ся могла слободно ідентифікувати. Кідь Україна зачне їднати о вступі до Європейської унії, перед нєв буде стояти вопрос: што з Русинами? Вєдь їх офіційно визнають сусідні держави – членове Європейської унії: Польско, Малярсько, Словенсько. А чом їх не визнає Україна? Як то так може бути?

Треба признати, же Русини суть самостатним народом, а то є вшитко. Видить ся мі, же тот вопрос буде скоро вирішений, ваша теперішня влада то може зробити.

• Перейдийме од політики к науці. До якої міри суть докладні, подля Вас, наукові штудії з русинської проблематики?

– Односно науки о Русинах, респ. карпаторутеніки, лем в останнім часі було виданих 12 або 13 якостних монографій з русиньско або карпаторусиньско проблематики. В Гайделбергу была видана велика монографія Александра Тойча о розвитку літературного русиньского мови на Словенську, у Мніхові вышла 450-сторінкова монографія Марка Штайгера о розвитку русиньского мови в Середній Європі по 1989 році, в Торонті – 600-сторінкова монографія Елейн Русинко о історії русиньской літератури, в Тел-Авіві – 350-сторінкова монографія о історії Жидів на Закарпатю. В Польску вышла перша з трьох частей монографії о історії літератури Лемків-Русинів і соціологічна монографія о русиньскім русі в трьох країнах – в Польску, на Словенську і на Україні по 1989 році. Притім обидві останні книжки були видані під титулом Польської академії наук.

А іще барз важна річ. В Опольській університеті в Польску ся стрітила міжнародна комісія славистів, жеби написати нову історію славянських мов. Кождому мові є присвячений окремый том, причім о українській мові є написаний по українськи, о польській – по польськи, о сербській – по сербськи і т. д. І ту возникнув вопрос: котри суть властно славянські мови? Ці македонський є окремим мовом, або є то діалект болгарського мови, ці є єдиний сербсько-хорватський мов, або кождий окреме? Міжнародна комісія вирішила, же екзистує 14 славянських мов – між ними є і русинський мов. Зато мають окремый том о русиньскім мові, написаний по русинськи.

На Закарпатю є тиж багато науковців-русинистів і наукової літератури на тому тему, але тота література є менше критична. Але процес ся розвивать і науковці з різних країн мусять вєще сполучувати між собою. Бо на Закарпатю є їх багато способних, маю на мысли Миколу Вегеша, Маріана Токаря, Володимира Феніча. Суть то на добрій рівні історії.

• Як сильно політичні, народностні, ідеологічні і другі інтереси науковців впливають на якість їх роботи?

– Досправды кваліфікований науковець ся намагає одсунути набік свої особні почутки. Наш великий русинський маляр Енді Варголь напівжартом повів, же хотів бути машиністом. В дачим єм з ним згодний. Але, наісто, різні науковці можуть мати різні народностні орієнтації і народностне чуття. Але кідь тоті люди ґрунтують свої штудії на реальных фактах, то їх робота ся стаєть якостнов – докінця і хоч ся сперать на якусь ідеологію, і хоч конкретні події тлумачать по своему.

• Ці ся мож повзнести над таким суб'єктивізмом?

– Самособов.

• Можете повісти, же сьте ся над ним повзнесли?

– Могу повісти, же то є мій ціль, ку котрому ся снажу приблизити. Як науковець я не маю ніякої орієнтації.

Председа Світового конгресу Русинів ся стрічать з діпломатами

Вашінгтон, США. 14. новембра 2005 року председа Світового конгресу Русинів Павел Роберт Маґочі, ведно з делегацієв Американив русиньского поводу стрітив ся з представителями посолств України, Румуньска, Мадярьска, Словеньска, а тыж Штатной адміністрації США. Членами делегації Американив з русиньским корінєм были: Джон Ріґетті, президент Карпаторусиньского общества і іншы членове той організації – Проф. Елейн Русинко, Др. Николай Поповіч, Др. Віктор Габурчак, Дін Полока і Карен Варян. Цілем стрічі было інформувати представителів заграничних держав, а тыж Штатной адміністрації США о ситуації Русинів в дакотрых европських країнах.

В Посолстві України, яке ся находить в елегантнім історичнім будинку Джорджтавньского округу америкьского главного міста, професор Маґочі описав велику радість Американив русиньского роду з роспаду СССР і зроду незалежной України а тыж з недавных подій помаранчовой революції, яка у январі 2005 року насталила прозападну владу на челі з Віктором Ющенком. Председа Світового конгресу Русинів припомняув представителям Посолства України, же Русины Підкарпатя, на розділ од інших народностей того регіону, были міджі найодданішима прихылниками кандидата на президента Ющенка, а же Русины северной Америки брали участь в кампані на підпору помаранчовой революції. Він додав, же Русины в Америці, як і Русины европських країн, симпатизують із снажінєм України вступити до Европской унії. Членство України в тій організації зніжіло бы нову „железну опону“, котра одділять тоту державу од остатной Европы і тягне ся через історичну Карпатську Русь, розділюючи Русинів Закарпатя і їх братів у сусідніх державах – членах Европской унії – Польска, Словеньска і Мадярьска.

Міджі проблемами, які не доволюють розвою тіснших контактів України з Европсков унією, і надієв на будуче членство в ній, є позиція того штату односно русиньского жытельства Закарпатя. Україна є єдинов країнов в Европі, котра не узнає Русинів як окрему народність. Русины не суть „субетносом Українців“, підкреслив професор Маґочі, а така позиція, на якій іщі все стоїть Київ по помаранчовій революції, є порушованєм основных людських прав. Она огрожує снагу України зближыти ся з Европсков унією, де Русины суть узнаны як окрема народність.

Професор Маґочі тыж поінформовав українське посолство о тім, же почас минулых десятих років общество америкькых Русинів активнo посылало лікы і здравотны потреби до шпыталів на Підкарпатю. Доводом к тому, же

якраз Підкарпатя ся стало обектом той хосенной місії є то, же америкькы спонзори хотіли помочі отчізнi своїх предків-Русинів. Наприклад, жытель міста Бінґамптон, штат Нью Йорк, Американив русиньского походжіня Майкл Кундрат, зорґанізовав засылку 12 контейнерів здравотницькой помочі в ціні понад 4 міліоны долларів. Ці не є то дивне, попросив ся проф. Маґочі, же, не позераючи на такы великы добродительскы skutky, о панови Кундратови не была ника інформація в українській пресі, не говорячі уж о дакій честній оцінці або іншій премії з боку містных оргів. Што значить то то тихо? Ці была бы реакція така іста, кібы, наприклад, Американив українського походжіня, предкы якого ся народили в Галичині, послали таку істу поміч до апаток у Львові?

В Посолстві Румуньска делегація америкькых Русинів высловила заспокоїня з ліберальной політики того штату односно національных меншин і пожелала владі той державы успіхы перед вступом до Европской унії, напланованым на 2007 рік. Главнов темов розговорів був 9. Світовый конгрес Русинів, який має быти в Румуньску в юлі 2007 року, в місті Сіґеті, коло українських границь, в історичнім регіоні Марамороша.

Румуньско высловило приправенность указати ся в найліпшій світлі почас будучого Світового конгресу Русинів. Представитель посолства запропонував позвати на конгрес урядників Европской унії, які ся займають проблемами меншин, людськыма правами і сполупрацы міджі приграничными територіями.

Проф. Маґочі высловив желаня односно інфраструктуры Сіґета, яку бы ся ждало здоконалити, збудувати новы готелы, великы салы і рештавровати місця історичной памяти Русинів, як напр. будинок суду, де у 1914 році був ганебный процес протів православных Русинів, і просторы, де засідала Марамороська руська народна рада в 1918 році.

Діскузія ся тыж дотулила недавно збудованого моста через Тісу, який з'єднать Сіґет і Солотвино на севернім закарпатським березі Тісы. Тот міст має нелем великий практичний вызнам, але і символічний, бо понад півстороча він дає можливість Русинам, які жыють по обидвох боках границь, слободно ся контактувати. Діло уж цалком готове, але іщі не служить свому цілю.

Затриманя отворіня моста є звязане із вступом Румуньска до ЕУ і повинностей дотримувати прісны правила той організації при контролі границь ЕУ, котра ся має росшырєвати. Проф. Маґочі запропонував, жебы ходем міст був отвореный про русиньску делегацію з України, яка бы го могла перейти пішо, ідучі на конгрес в 2007 році. Ці

може быти ліпша путь на підкресліня транспарентности границь, як отворіня моста з Українов в році вступу Румуньска до ЕУ?

В Посолстві Мадярьска делегація америкькых Русинів высловила спокійность із створінєм в Мадярьску автономных самосправ етнічных меншин. Русины суть узнаны в тій державі як окрема народність і мають 32 меншинь самосправы, а тыж цілоштатный координачный центр в Будапешті. Делегаты з представителями посолства поговорили о проблемах, які Мадярьско має у звязі з критеріями належності той абой іншій самоуде до конкретной народностной ґруппы.

Окремый вызнам мала пропозиція Посолства Мадярьска у Вашінгтоні о сполупраці з організаціями Американив русиньского поводу, а главно при організованю в будові амбасады выставок, культурных програмів, які бы демонштровали успіхы Русинів в днешнім Мадярьску. Тота ідея, самособов, выжадує сполупрацу Американив русиньского поводу з челныма органами русиньской меншиновой самоуправы в Будапешті.

Організованя програмів русиньской культуры тыж запропонували представителі Посолства Словеньской републикы. В центрі бісіды в амбасаді было знепокоїня делегатів над недавними подіями, звязаныма із Русинами на Словеньску. З єдного боку, была высловлена спокійность із значныма успіхами Русинів на Словеньску, як узнання їх за самостатну народність, штатна підпора професіонального Театру А. Духновіча, кодифікація літературного русиньского языка, виданя многих публикацій по русиньскы, отворіня Одділіня русиньского языка і культуры на Пряшівській універзіті і клас з выучованєм русиньского языка і культуры в пару основных і середніх школах (гімназіях).

Але векшу діскузію выкликали екзистуючі проблемы. **Председа Світового конгресу Русинів професор Маґочі вказав на серьєзны недостатки в розділєваню фінанцій зо штатного розпочту Словеньска, выділєных на культурну роботу народностных меншин, таких як Русины. Наприклад, фінанції ся ділять у январі даного фінанчного року, але к народностным організаціям ся дістануть аж найскорше в юні, а даколи аж в юлі, августі або аж у септембрі. Кідьже тот яв ся повторює почас минулых десятих років, възникать підозріння, же в тім припаді доходить ку скрытій дискримінації етнічных меншин в тій країні.** Посол Словеньска в США пан Растіслав Качер, який говорив коро пів друга години з русиньсков делегацією, аргументовано одповідав на тот вопрос. Він признав, же розділє-

вання розпочу Словенської республіки є досправды проблематичне, але тоты проблемы ся нияк раз не обмедувають лем на національні меншини. Така іста ситуація є і при фінанцованю словенської армады.

З другого боку, повів посол Качер, представителі влади повинны признати, же Русины, ся находять у „спеціфічній ситуації“. Прічинов той спеціфічності є факт, же на розділ од інших народностей, Русины не мають державу, од якої бы могли чекати поміч – фінанчну або моралну. Також, Русины сі выжадують окрему увагу од представителів словенської влади і політиків.

Професор Маґочі тыж ся дотулив вопросу розділєвання пінязей про народностны меншини. Не желяючи брати на себе пряму відповідність за тото діло, Міністерство културы СР створило конзултантвну раду, яка ся складать з представителів Русинів і єдного урядника міністерства. Функцієв рады є вызначити організації і проекти, які мають быти фінанцованы. Але кого репрезентує тота конзултантвна рада? Чом, наприклад, двома з штирех членів-Русинів жыють в Братіславі, кідь абсолютна векшина Русинів жыє на самім выході Словенська?

Дакотры членове делегації Американів русиньского поводу высловили окрему неспокойность з фактом, же

найстаршы і найавторітнішы русиноязычны новинкы, які зачали выходити по революції 1989 року – Народны новинкы – знамы далеко за границями республіки, у 2005 році не дістали ани коруну зо штатной дотації. Місто того, вшытыкы пінязі пішли на недавно заложены новинкы InfoРусин, яких дакотры цісла мають аж до 40 процент матеріалів публікованых в словенським языку! У звязи з тым єден з делеґатів припомянув, же пінязі, які ся дають на выдаваня прекрасного часопису „Русинский світ“ в Мадярьску, ся пропорчно зменшують, кідь журнал публікує на своїх сторінках матеріалы іншым языком, як русиньским. Бесспорно, політика Міністерства културы Словенської республіки і ёго „русиньских“ конзултантів скоріше споыхбнює факт, же тот штат знепокоює „спеціфічна“ ситуація ёго обчанів-Русинів.

Наконець професор Маґочі і інші делеґаты высловили серьёзне знепокойня з фактом, же Міністерство школства Словенської республіки фінанцує лем вісем клас в основных школах з выучованём русиньского языка і културы, а остатні штирі суть фінанцованы з інших істочників. Інакше повіджено, на Американів русиньского поводу Русины зо Словенська ся обертають з просбам фінанцовати платы учітелів штирех екзистуючих клас, шестех далшых планованых клас і вихователів 12

матерьских школок, які ся планують отворити там, де екзистують основны школы з русиньским языком выучовання. Як є то можливе, же країна-член ЕУ з економіков, яка ся бурливо розвивать, о чім говорять масмедії, має быти залежна од Русинів США і Канады в ділі фінанцованя невеликого множества клас в основных школах з выучованём материньского русиньского языка і в матерьских школах? Словенський посол акцептовав тоты аргументы і приобіцяв преднести тоты вопросы, о яких ся говорило на стрічі, перед компетентныма органами в Братіславі.

Стрічі з 14. новембра 2005 у Вашингтоні были першы, які зреалізовав председа Світового конґресу Русинів з офіціалныма представителями влад країн, де жыють Русины. Містны організаторы послали жадость стрітити ся тыж Посолству Польска, але, на шкоду, то была єдина країна, котра на тоту жадость не одповіла. Вшытыкы стороны были согласны, же сполупраца Світового конґресу Русинів і організації Американів русиньского коріня з представителями України, Румуньска, Мадярьска і Словенська ся мусить продовжовати. Самособов, мы будеме продовжовати робити з тьма державами, а тыж в будучности хотіли бы сьме надвязати контакты з Польском, Чеськов республікыв і Сербском і Чорнов Горыв.

WORLD CONGRESS CHAIRMAN MEETS WITH FOREIGN DIPLOMATS

Washington, D. C. On November 14, 2005 the chairman of the World Congress of Rusyns, Professor Paul Robert Magocsi, together with a delegation of Rusyn-American community activists was received by the embassies of Ukraine, Romania, Hungary, and Slovakia, and by the US Department of State. Members of the Rusyn-American delegation included John Righetti, National President of the Carpatho-Rusyn Society, and other officers of that organization: Professor Elaine Rusinko, Dr. Mikuláš Popovič, Dr. Victor Haburchak, Dean Poloka, and Karen Varian. The purpose of the meeting was to inform the various embassies and US government officials about the status of Rusyns in several European countries.

At the Embassy of Ukraine, housed in an elegant historic residence in the fashionable Georgetown district of Washington, D. C., Professor Magocsi expressed how the Rusyn communities in North America and Europe welcomed the collapse of the Soviet Union, the birth of independent Ukraine, and the recent Orange Revolution that brought to power in January 2005 the pro-western government headed by President Viktor Yushchenko. The World Congress chairman reminded Ukraine's embassy officials that the Rusyns of Transcarpathia, in contrast to other national groups in that region, were among the strongest supporters of President Yushchenko and that Rusyns in North America helped in the campaign to bring about the success of the Orange Revolution. He also explained how Rusyn Americans, like Rusyns in European countries, support fully the efforts of Ukraine to enter the European Union. Ukraine's membership in the EU would remove the new "iron curtain" that separates Ukraine from the rest of Europe and that cuts right through historic Carpathian Rus', dividing Rusyns in Transcarpathia from their brethren in neighboring EU member states of Poland, Slovakia, and Hungary.

Among the problems facing Ukraine in its bid for closer relations and hoped-for future membership in the European Union is its position on the Rusyn population living in Transcarpathia. Ukraine is the only country in Europe that does not recognize Rusyns as a distinct nationality. Rusyns are not a "sub-ethnos of Ukrainians," stated Professor Magocsi. Such a position, which is still official policy in post-Orange Revolution Kiev, is a violation of basic human rights and jeopardizes Ukraine's efforts to draw closer to the European Union, where Rusyns clearly function as a distinct nationality.

Professor Magocsi also informed Ukraine's embassy that for the past decade the Rusyn-American community has been active in sending medical supplies and equipment to hospitals in Transcarpathia. Rusyn-American sponsors behind the medical donations singled out Transcarpathia as the recipient precisely because it is the Rusyn homeland of their ancestors. For example, one Rusyn American from Binghamton, New York, Michael Kundrat, has arranged for the shipment of 12 containers of medical equipment worth over four million dollars. Does it not seem strange, asked Professor Magocsi, that despite his enormous philanthropic efforts, Mr. Kundrat has not been recognized by so much as a newspaper article in Ukraine, let alone a letter of commendation or some other appropriate act by local officials. Why the silence? Would this be the same reaction, say, if a Ukrainian-American from Galicia secured such donations for a hospital in L'viv?

At the Embassy of Romania, the Rusyn-American delegation praised that country for its liberal policies regarding national minorities and wished its government well in the preparations to enter the European Union scheduled for 2007. The main topic of discussion, which turned out to be of particular interest to the embassy's representatives, was

the Ninth World Congress of Rusyns, scheduled to be held in Romania in June 2007, specifically in the town of Sighet near the border of Ukraine in the historic region of Maramorosh (Maramureş).

Romania is determined to put its best face forward during the upcoming World Congress of Rusyns. The embassy spokesperson urged the Rusyn World Congress to invite to its proceedings officials from the European Union concerned with ethnic and linguistic minority issues, human rights, and cross-border cooperation.

Professor Magocsi also suggested the desirability of improving the infrastructure of Sighet, such as upgrading and constructing new hotels, large meeting halls, and the restoration of sites of historic interest to Rusyns, such as the courthouse where the anti-Orthodox treason trial was held in 1914 and the room where the Maramorosh Rusyn National Council took place in 1918.

Discussion also focussed on the recently completed bridge that spans the Tysa River from Sighet to Solotvyno on the northern, Transcarpathian side of the water body. This structure has enormous practical and symbolic value, because for the first time in over half a century it provides an opportunity for Rusyns living on both banks of the river to communicate and interact with ease. The bridge is fully functional and ready to use, but unfortunately it remains closed.

The delay in opening the bridge is linked to Romania's accession to the European Union and the need to enforce strict standards regarding controls over the EU's expanding eastern border. At the very least, proposed Professor Magocsi, the bridge should be opened to the Rusyn delegation from Ukraine, so that it can cross on foot to attend the World Congress in 2007. What better way to underscore the goal of eliminating borders than by symbolically opening the bridge to Ukraine in the very year that Romania joins the European Union!

At the Embassy of Hungary the Rusyn-American delegation expressed its satisfaction regarding the creation in Hungary of autonomous self-governing communities for national minorities. Rusyns are recognized as a distinct nationality and have 32 such self-governing communities as well as a national coordinating office in Budapest. The delegation and embassy officials exchanged views on the problems faced by Hungary in determining the criteria whereby an individual can qualify as belonging to a specific national group.

Of particular importance was the suggestion that Hungary's Embassy in Washington, in cooperation with Rusyn-American organizations, would be interested in hosting on its premises exhibits and cultural programs that highlight the achievements of Rusyns in present-day Hungary. That idea needs certainly to be supported in cooperation with the national office of the Rusyn Minority Self-Government based in Budapest.

Cultural programs in Washington, D. C. that would highlight Rusyn culture were also suggested by officials at the Embassy of Slovakia. Even more important, however, were the concerns expressed by the Rusyn-American delegation about recent developments among Rusyns in Slovakia itself. On the one hand, the delegation noted with appreciation the enormous achievements of Rusyns in Slovakia, such as their recognition as a distinct nationality, government support of the professional Aleksander Dukhnovych Theater, the codification of the Rusyn language, the numerous publications in the Rusyn language, the Department of Rusyn Language and Culture at Prešov University, and the establishment of classes in Rusyn language and culture in several elementary schools and a few gymnasia (middle schools).

More intense discussion turned on certain on-going problems. **The chairman of the World Congress, Professor Magocsi, pointed out how serious problems result from Slovakia's budgetary process, whereby funds are approved for cultural activity among national minorities, such as the Rusyns, in January of a given fiscal year, but that the actual receipt of those funds does not come until June at the earliest, if not more likely July, August, or even September. Since such practice has occurred repeatedly over the past**

ten years, it has given rise to fears that such bureaucratic practices constitute indirect discrimination, but discrimination nonetheless, against the country's national minorities. Slovakia's ambassador to the United States, Rastislav Kačer, who spent nearly an hour-and-a half with the Rusyn-American delegation, provided a poignant response. He admitted that Slovakia's funding practices were indeed very problematic, but by no means are they limited to national minorities. The very same practices apply across the board, including funding the Slovakia's military, and with similar negative results.

On the other hand, noted Ambassador Kačer, government officials should recognize that groups such as Rusyns are in a particularly "fragile situation." This is because unlike most other national minorities Rusyns have no state to turn to, whether for moral or financial assistance. Therefore, Rusyns should be afforded special attention and care by Slovak policy makers.

Professor Magocsi also raised the concrete manner in which funding is allotted to specific national minorities. Not wanting to assume direct responsibility, Slovakia's Ministry of Culture has established an advisory council made of Rusyn representatives and one ministry official who determine specifically which projects or organizations receive funding. But how representative is this advisory council? Why, for instance, are two of the four Rusyn council members from Bratislava, when in fact the vast majority of the group itself lives in far eastern Slovakia?

Several members of the Rusyn-American delegation were particularly disturbed that the oldest Rusyn-language newspaper that has come into being since the Revolution of 1989, and the one with authority and renown both within and beyond the borders of Slovakia, *Narodný novynký*, was in 2005 given no funding at all. Instead, all the funding intended for newspapers was given to the recently established Info-Rusyn, some of whose issues have up to 40 percent of their material in Slovak! One of the Rusyn-American delegates pointed out how the state budget given to the excellent publication of Hungary's Rusyns, *Rusyns'kji svit*, is proportionally reduced if the articles are in a language other than Rusyn. Clearly, the policies of Slovakia's Ministry of Culture and its "Rusyn" advisory council raise serious questions about the degree of Slovakia's sensitivity to the "fragile" status of its Rusyn inhabitants.

Finally, Professor Magocsi and other Rusyn-American delegates expressed deep concern that Slovakia's Ministry of Education funds a mere eight elementary classes in Rusyn language and culture, while four other classes have to be funded from elsewhere. In short, the Rusyn-American community is being asked to pay for the salaries of teachers in four existing Rusyn-language classes, for the salaries of teachers in six new proposed classes, and for the salaries of 12 new proposed kindergartens to be established in places where Rusyn elementary-level classes already exist. How is it possible that a European Union member country like Slovakia, with a growing economy that all of us hear about in the news, has to depend on Rusyns in the United States and Canada to fund such a relatively small number of elementary-level classes and kindergartens? Slovakia's ambassador sympathized with the legitimacy of our delegation's concerns and promised to raise the various issues we discussed with the appropriate bodies in Bratislava.

The November 14 meetings in Washington were the first to be held by a chairman of the World Congress of Rusyns with officials representing the central governments of specific countries where Rusyns live. Local organizers had also requested a meeting with the Embassy of Poland; unfortunately, it was the only country that did not respond to our request. All parties agreed that further close cooperation on the part of the World Congress of Rusyns and Rusyn-American organizations must continue with the representatives of Ukraine, Romania, Hungary, and Slovakia. We certainly intend to do our part in working with those countries and intend to add Poland, Croatia, the Czech Republic, and Serbia and Montenegro as part of our future sphere of interest.

Заснула Мати

Успенію Пречістой Богородиці
– 15. (28.) август

У благодати
Заснула Мати
Богородиця Пресвята.
Смерть не зазнала,
Солодко спала,
Так была до неба взята.

Згоры і здолы
Ся апостолы
Ку заснувшій посходили.
Там ся молили
І поклонили,
За Мамочков жалостили.

О Діво чіста,
О Мати Хріста
Чом нас зіхабляш в тім світі?
Доволь нас, Мати,
Зо собов взяти,
Бо мы твої вірны діти.

Мамко небесна,
Мамко любезна,
Не зохаб нас сиротами.
Возьмий нас, Мати,
К собі бývати
Аж навікы-віків. Амінь.

Під хрестом дана
нам, хрістіанам,
просиме тя зо слызами:
Не дай нам, Мати,
Грішно умерати,
В годині смерти будь з нами.

Поміч глядаме
У тебе, Мамо,
Надіє наша єдина.
Помож нам, Мати,
Тыж ся дістати
До царства твоєго Сына.

Пісня заснувшій Богородиці

Заснула нам Божа Мати
І в гробі спочіла,
Але єдно треба знати –
Не є там єї тіла.

Ку собі взяв Господь Діву
Славнішу без міры,
Там хранить од єго гніву
Сынів маловірних.

Одышла Мати до неба,
Слава тобі, Боже,
Там поміч людєм в потребах
Выпросити може.

На тім світі вытерпіла
Через сына болі
А в небі на трон засіла
Подля Божой волі.

Заслужыла она піти
До неба високо,
Смотрить на нас – своїх дітей
Преласкавым оком.

Хрань нас згоры, свята Мати,
Своїм омофором,
Будеме тя величати
Із ангельским хором.

Безгрішну путь аж за гробы
Укажуй нам, Мати,
Не дай нам там в огню злобы
Навікы плакати.

• • •

Правда (Байка)

Зачала Сорока-мати
Своїх дітей научати:
Пташатка, запамятайте –
Все лем правду повідайте.

Берьте собі приклад з мамы,
Правду все говорьте прямо,
Як ваша правдива мати,
Бо она не знать кламати.

Правда – то є слово святе,
Не пяте через дев'яте!
Крыс в собі силу многу,
Любить ся людєм і Богу.

Лем з правдов можете у світі
Додалека долетіти...
Най вам не зыйде з памяти,
Што вас научала мати.

А тепер, дороги діти,
Піду до гнізда спочіти.
Кібы пришов хтось зо Строма,
повіджте, же не єм дома!"

Там, де уста матеріны
Кажуть воду, но пють вино,
З дітей їм виростуть, веру,
Сорокы без характеру.

Провина (Байка)

Як ся вам Вовк зачав нудити,
Здумає сі Заяця збити.
Закликає і Лишку-Грызку:
– Подь, даш Зайкови по пыску.
– Про ніч, за ніч? – Лишка на то.
– Но-о-о, кідь мати шапку – так
зато,
Кідь ні – зато, же мав мати.
Лишці одповідь стачіла
І пустила ся до діла.

Як впає листок з календаря
Вовк Лишку знова нагваряє:
– Нуда, не є што робити,
Подь зо мнов Зайка выбити.
– А яка тепер причіна? –
Хоче Лишка поясніня.
– Но-о-о, будеме го просити,

Жебы нам дав закурити.
За цигаретлі з фільтрами
Битку Заяцєви даме.
Кідь без фільтрів буде мати –
битка, з фільтрами мав дати.
Лишці одповідь стачіла
І пустила ся до діла.

Но кідь Зайчика стрітили
І цигаретлі просили
Понукнув їм обаякы:
– Выберите сі подля дякы –
Мам з фільтрами і без них.
Вовк ся задумає і стих,
Но Лишка повіла строго:
– Вовче, посмотрь ся на нєго –
Цигаретель повны лабкы,
Але зась ходить без шапки!

Міцны світа уж од віку
Все выдумают тактику,
Жебы тоты слабовиты
Были без причіны биты.

Недоцінена робота (Байка)

На ґаздістві при Загоні
Мав єден ґазда двох конів.
Шарґа му за обидвох дер
А Пейко за обидвох жер,
Хоць тягати не мав дякы
А хосен не дав ниякій.

ґаздови то было єдно,
До воза їх впрягав ведно.
А так Шарґо тягав віз
А Пейко ся прі нїм „віз“
І гварив му: – Тягай, небоже,
Бо зась дістанеш батогом.

Шарґа – бідак утяганий
Быв за Пейка все кричаний
А нераз, веру, і битый,
Бо кідь уж быв слабовитый
І не біровав тягати,
ґазда зачав дудротати:
– Тягай, зазв'язта потворо.
Што стоїш, погний ся скоро,
Пейко не потягне сам!
Не підеш? Я тобі дам!
Потім батіг вітром летів
І бив Шарґу по хырбеті.

Як раз Шарґа пришов з поля
Стрітив коло стайні вола
І зачав ся му скаржыти:
– Як мам, брате, далше жыти?
Кривду терплю взімі, вліті...
повідж, є правда на світі?

– Велику маш кривду, справды,
Но не докличеш ся правды,
Бо ґаздове такы суть –
коня, котрый тягать, бють,
а того, хто валюхе,
ґазда іщі посанує.

І в ваших фірмах, шарґове,
Не суть подобны ґаздове?

Татьяна ТАБОЛИНА

ЛІНЦ – 2005

До спокійного, тихого ракуського міста Лінц приходять любителі ліжарського шпорту. Але кождим роком, кінцем мая уліці і централна площа ся заповнює людми в козацьких уніформах, а Тіролаци суть пообліканы до своїх національных кроїв. Чути ту по руськы, містны жытелі уж сі на то звыкли. Многы ся стрічають як давны приятелі. Радость із стріч ся мішає з гіркотов споминів о насильній репатріації до СССР 1. юна 1945 року з окресках Лінца, в лаґрі Пеґец.

В тім році пришло много і тих, які ся чудом захранили, а то з розлічных країн. Тыж першыраз ся одбывали траурны дні, а панахиды тримали цілый тыждень. Міджі першыма пришли представителі Руськой православной церкви спо за граніці, на челі з владыком митрополитом Лавром. З ним пришли спеціальным автобусом з Мніхова люде з розлічных штатів. Членове архієрейской Синоды были притомны на панахиді, на братьскім цінтерю. Служыв Высокопреосвященный митрополита Лавр а ведно з ним: протоіерей Михаіл Протопопов з Австралії, Александер Лебедєв, Николай Артемов і Петер Перекрестов, о. Серафім Ган, протодіаконы Віктор Лохматов і Георгій Кобро. На панахиді участвовали архієпіскопы берлінський і німецький Марк, сан-фраціський і западо-америцький Кіріл, епіскопы: бостонський Михаіл і штудгарьський Аґапіт. По поминках у рештаврації „Золота рыбка“ вшытык одышли на выставку „Козаци у выходнім Тірольску“. Душов і главным організатором был родак з Лінца професор Гералд Штадлер. Одкрыв експозицію бурґмістяр Лінца Др. Йоганес Гіблер. Цілый тыждень пару раз на день приходжали люде до старого дому на краю міста, позерали експонаты і споминали в саді, высвітлєвали дакотры предметы, уточнєвали деталі. Експозицію знимала і німецька телевизія, атаман кубаньских козаків в заґранічу Александер Певнев повідав о тих страшных днях, кідь ціла родина ся мусила крыти в лісах, в полєвничьких хыжках. В єдній з них коло Суворовского хреста він зохабив свій підпис. Тяжко сьме ся дістали до „козацькой діры“, де ся скрывала козацька родина. Але як споминали містны жытелі, вшытык їх обявили і натолочили до „столипиньского вагона“, котрый ішов до СССР. Представителі міста Лінца підтримали пропозиції вытворити меморіальный музей. Часом там будуть выставлены предметы, котры ракуськы жытелі зачали носити на выставку: кадила, хресты, кінджалы, денники. Наісто, много фактів з перебуваня козаків в тих краях тайть земля. Уж по нашім одході зачали там копати. Наісто, достойне місце в музею займе книжка прямих участников „Лінц – козацька Голґофа“, выдана Еленов Яковлевов-Шіпулиновов з Канады, котру выдала на памятку свого отця, отця Якова Бондаря, який заґынув в ґулаґу.

Того року, люде, котры пришли на тоты памятны місця першыраз, снажили ся видіти того много. Віділи величавый храм в таліаньскім поселіню Тімау, на граніці з Ракуськом, який был збудований за грошы козацькой соцієты.

В Юденбурґу многы першыраз віділи міст смерти, по середині котрого переходила условна граніца міджі анґліцьков і советьсков зонув. Козаків заґнали до пустых цехів заводу на výroбу оцілі. Ночами стады было чути звуки выстрілів, а з коминів ся курило, з дыму было чути незнесительный запах згорітого мняса. Тепер є там коло моста памятный камінь, ку котрому кождый рік кладуть люде вінці.

На цінтерь 1. юна пришли нелем з США, Канады, Італії, Німецька, Великой Брітанії, Австралії, Росії, але і люде з околиці, учітелі привели школярів. Атаман кубаньских козаків з Америки Александер Певнев і атаман кубаньских козаків з Росії Владимир Громов одкрыли меморіальну таблу, на котрій было написано по руськы. Пізніше была одкрыта табла і на рештаврації „Золота рыбка“. Панахиду служыв о. Маихаіл Протопопов, міджі хорістами были бывшы юнкеры, козаци, хлопці з Організації Руських молодых розвідників з Мніхова. В часі панахиды люде плакали, споминали на своїх близких, знамых і незнамых, сочувствуючі з кождым окреме і моливши ся за Росію.

О порядок на братьскім цінтерю в Пеґеці ся заслужыла интересна жена Еріка Пацольдова, яка в тоту ярь пришла і віділа занедбаны гробы, підняла на ноги сполочность, дістала задарьмо од фірм квітки і свічки. Ёй помагать містна супроводнічка Джованна Сузукі. Ёй муж є Японець, она знає по японьскы і в часі екскурзій повідать туристам о козаках по японьскы і по анґліцькы.

По благословліню о. Михаіла вшытыкы притомны в Лінці вирішили підготовити памятник. Многы записовали свої думкы, чувства до спеціальной книжкы.

Обертам ся ку кождому, хто хоче послати свої памятны матеріалы, фоткы, спомины, документы о тім, як ся склав жылот, кождый ваш одзвє барз важный. Можете ся обертнути на шефредакторку журналу: „Станичний вестник“ Елену Яковлевну Шіпулину – Н. Szypulin 215 Parkdale ave. Apt. 902, Ottawa, Ont. K 1 Y 4T8 Canada, tel: 1-613-722-88-73.

В Росії: Информационный центр казачества, Москва 123001 ул. Большая Садовая д.4, стр. 2, тел: 7-095-209-10-67, тел. і факс: 7-095-209-17-20.

Познамка редакції: Описаны події наісто выкличуть реакцію і наших Русинів, яких „добровольно насилу“ вывезли до „советьского рая“, тема котрых є доднесь боляча.

- **На першій сторінці обалкы:** 7. новембра 2005 одышов у вічність вызнамный културно-освітный діятель Русинів Словеньска і світа. Фотка: А. З.
- **На другій сторінці обалкы:** Службу за помершым одправляв грекокатолицький парох з Чірча о. Ярослав Поповець. Фотка: А. З.
Честну страж при труні Василя Турка тримали довгорічны ёго колеґове: (зліва доправа) М. Марко, Л. Козменкова-Делінде, Л. Миндош і Я. Сисакова. Фотка: А. З.
- **На третій сторінці обалкы:** Академічна малярка Анна Гаёва: Церьков з року 1773 у Ґрибові (пастел) з ціклу Церькви на выходнім Словеньску.
- **На четвертій сторінці обалкы:** Икона Богородиці з Ісуском, котрій ся в час рождественный кланяють многы хрістіяны.

КУЛТУРНО-ХРІСТІАНЬСКИЙ ЧАСОПИС выдавать **Русин і Народны новинкы** за помочи Міністерства културы СР. Купити го мож і передплатити в редакції на адресі: **Rusín a ľudové noviny, Duchnovičovo nám. 1, 081 48 Prešov, SR.** Телефон: **051/772 56 29.** Передплатне на рік 120 корун, до сусідніх шт.: 350 корун, до ост. штатів: 22 америцьких доларів, І. класов – 26 доларів. Шефредактор: **Александр ЗОЗУЛЯК**, заступкыня шефредактора: **Анна ПЛІШКОВА**, редакторкы: **Кветослава КОПОРОВА, Марія МАЛЫЦОВСКА.** Друкує Датапрес у Прашові. Регістрачне число: **МК SR 418/91. МІС 49 589.** Адреса часопису на інтернеті: **www.rusynacademy.sk; E-mail: rusyn@stonline.sk.** Выдане в децембрі 2005 р.

